

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาโดยพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา หมายถึง พื้นที่ของชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาในพื้นที่จังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา ตลอดจนพื้นที่ป่าพรุและที่ราบลุ่มในอำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกับทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงและอำเภอระโนดจังหวัดสงขลา ในบทนี้จะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบโดยสังเขปเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์หืบทต่อไป ดังนี้

- วิวัฒนาการชายฝั่งและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลา
- ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- ลักษณะทางกายภาพของชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบ
- ลักษณะทางประชากร
- ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชน
- ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม
- การท่องเที่ยว

4.1 วิวัฒนาการชายฝั่งและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลา

แผนที่ของชาวต่างชาติ เช่น กองต์ เดอ ลูโตวิก โบว์วัวร์ ชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาในสยามปี พ.ศ.2410 ได้เขียนบันทึกการเดินทางพร้อมแผนที่ในปี พ.ศ.2421 ซึ่งพบว่าประเทศไทยในแผนที่ครั้งนั้นยังไม่มีทะเลสาบสงขลา มีแต่สันทรายยาวเป็นเกาะชื่อ I.Tantalum ซึ่งตรงกับตำแหน่งของแหลมสติงพระในปัจจุบัน ผลของการยกตัวของชายฝั่งทำให้บริเวณชายฝั่งทะเลของจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา มีการโค้งงอเล็กน้อย เกิดเป็นทะเลสาบสงขลาต่อเนื่องกับทะเลหลวงและทะเลน้อยเป็นผืนน้ำใหญ่ เมื่อเกิดการยกตัวอย่างต่อเนื่องและมีการทับถมกันจนตื้นเขิน จึงแบ่งพื้นน้ำออกเป็น 3 ส่วนคือ ทะเลสาบตอนนอก ทะเลสาบตอนใน (ทะเลหลวง) และทะเลน้อย

¹ เขมานันท์, ทะเลสาบสงขลา : มรดกธรรมชาติและวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : สุภาพใจ, 2543), หน้า 21.

ทะเลสาบตอนนอก มีพื้นที่ 223 ตารางกิโลเมตร ความลึกโดยเฉลี่ย 1.5 เมตร แหล่งน้ำต่อนี้มีลักษณะเป็นน้ำเค็มและน้ำกร่อย มีอาณาเขตตั้งแต่ช่วงปากทะเลสาบไปจนถึงช่องแคบปากจรอ

ทะเลสาบตอนใน หรือที่เรียกกันว่า ทะเลหลวง มีพื้นที่ 786 ตารางกิโลเมตร ความลึกโดยเฉลี่ย 2 เมตร ปริมาณน้ำประมาณ 1,180 ล้านลูกบาศก์เมตร (เดือนมีนาคม) ในแหล่งน้ำส่วนนี้ตอนเหนือสุดเป็นน้ำจืดตั้งแต่อำเภอปากพะยูนลงมาถึงช่องแคบปากจรอเป็นน้ำกร่อย

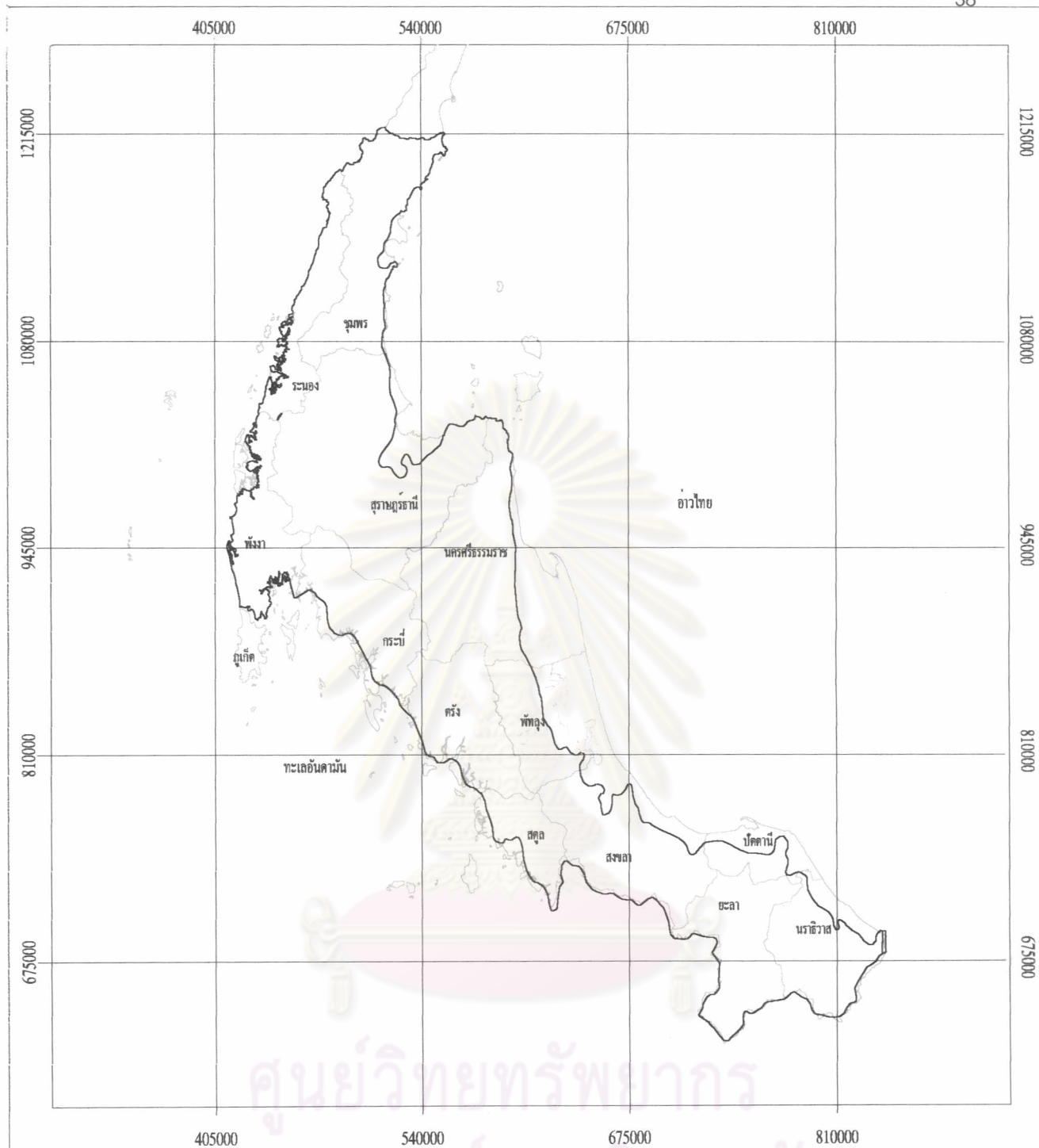
ทะเลน้อย เป็นแหล่งน้ำที่อยู่คนละส่วนกันกับทะเลสาบแต่มีคลองน้ำจืดเชื่อมต่อกับแหล่งน้ำทั้งสองเข้าด้วยกัน มีความลึกโดยเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร เป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีพืชน้ำนานาชนิด รอบๆเป็นป่าพรุผืนใหญ่ พื้นที่ทะเลน้อยเป็นแอ่งตะกอนยุคควาเทอร์นารี หรือ Qa (อายุ 0.1 ล้านปี) ล้อมรอบตะกอนน้ำพาทับถมกันบริเวณชายฝั่ง และถัดขึ้นไปจากชายฝั่งจะเป็นตะกอนตะกัฟลุ่มน้ำ หรือ Qt (อายุ 2 ล้านปี) สมัยไพลสโตซีน จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเลเมื่อประมาณ 6,000 ปีมาแล้ว² ลักษณะชายฝั่งภาคใต้จะมีน้ำทะเลแผ่กระจายเข้าไปในแผ่นดิน ในส่วนของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังไม่เกิดการทับถมเป็นแผ่นดิน จนกระทั่งในปัจจุบันจะมีชายฝั่งทับถมเป็นลากูนของทะเลสาบสงขลา (แผนที่ 4.1)

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลาทั้งในพื้นที่จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 3 ชุมชนได้แก่ ชุมชนบริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ชุมชนฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา และชุมชนบริเวณเกาะเมืองสงขลา³ (แผนที่ 4.2)

4.4.1.1 ชุมชนที่ก่อตั้งบริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา เป็นชุมชนโบราณที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานที่กระจายไปตามแนวสันทรายและพื้นที่ราบลุ่มในหลายช่วงหลายสมัย ข้อสันนิษฐานจากการสำรวจและขุดค้นพบว่าเป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ เรียกว่า ชุมชนโบราณคาบสมุทรสทิงพระ ผู้คนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะแรกเริ่มบนคาบสมุทรสทิงพระไม่เพียงแต่เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีพัฒนาการทางด้านวัฒนธรรมทางวัตถุที่ก้าวหน้าและเหมาะกับการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน เช่น รู้จัก เครื่องมือเครื่องใช้ในการประมงจับสัตว์น้ำ เครื่องมือทุ่นแรงในการเพาะปลูก การทอผ้า การใช้เรือในการคมนาคม เป็นต้น

² ประมาณ เทพสงเคราะห์, จ่านง แรกพิณิจ, การศึกษาสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนบริเวณพื้นที่ระหว่างทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา (สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, 2540), หน้า 1.

³ ปก แก้วกาญจน์, การค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา (สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2540), หน้า 9-25.

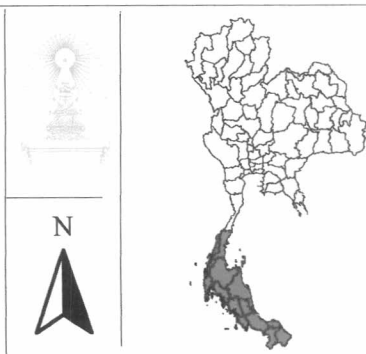

ศูนย์วิทยุโทรคมนาคม
การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 4.1 วิวัฒนาการชายฝั่งทะเลภาคใต้

สัญลักษณ์ :

- ชายฝั่งทะเล 6,000 ปีก่อน
- ชายฝั่งทะเล พ.ศ. 2538

4.4.1.2 ชุมชนบริเวณฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาเป็นชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานนานไม่น้อยกว่า 2,500 ปี ซึ่งปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่กระจายไปทั่วบริเวณพื้นที่ตามแนวชายฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ดังเช่นการขุดค้นพบขวานฟ้าซึ่งเป็นยุคสมัยหินใหม่ทั่วไปในจังหวัดพัทลุง จากการศึกษาเชื่อว่าเมืองพัทลุงตั้งขึ้นครั้งแรกบนพื้นที่ฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาที่วัดเขียนบางแก้ว วัดสทัง วัดสทิงพระ ซึ่งสามอารามรวมเป็นคณะสามป่าแก้วขึ้นกับเมืองสทิงพระ โดยเมืองพัทลุงได้มีการย้ายเมืองและเปลี่ยนแปลงเจ้าเมืองปกครองหลายครั้งแต่การเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองในแต่ละยุคแต่ละสมัยไม่ทำให้เมืองพัทลุงเสื่อมสลายลง กลับทำให้เมืองพัทลุงมีฐานอำนาจทางการผลิตสินค้าที่สำคัญหลายอย่าง เช่น ข้าว เครื่องเทศ ของป่า และเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนเมืองต่างๆ บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลามานแต่อดีต

4.4.1.3 ชุมชนบริเวณเกาะเมืองสงขลา การที่เรียกว่าเกาะเมืองสงขลาเพราะที่ตั้งทางทิศเหนือและทิศตะวันออกจดอ่าวไทย ทิศตะวันตกจดทะเลสาบสงขลาและทิศใต้จดคลองสำโรง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นการย้ายเมืองจากฝั่งแหลมสนซึ่งอยู่ด้านเหนือมาสร้างเมืองขึ้นใหม่ในช่วงต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2375) ซึ่งสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่บริเวณนี้ไม่เหมาะกับการป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึกศัตรูแต่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการตั้งเมืองให้เป็นศูนย์กลางการค้าและการประมง

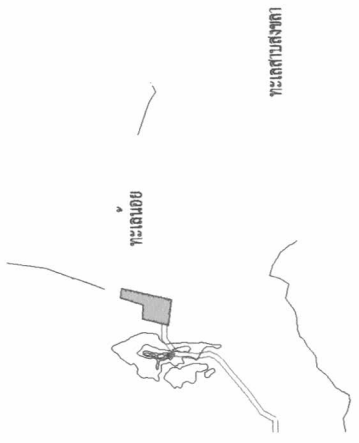
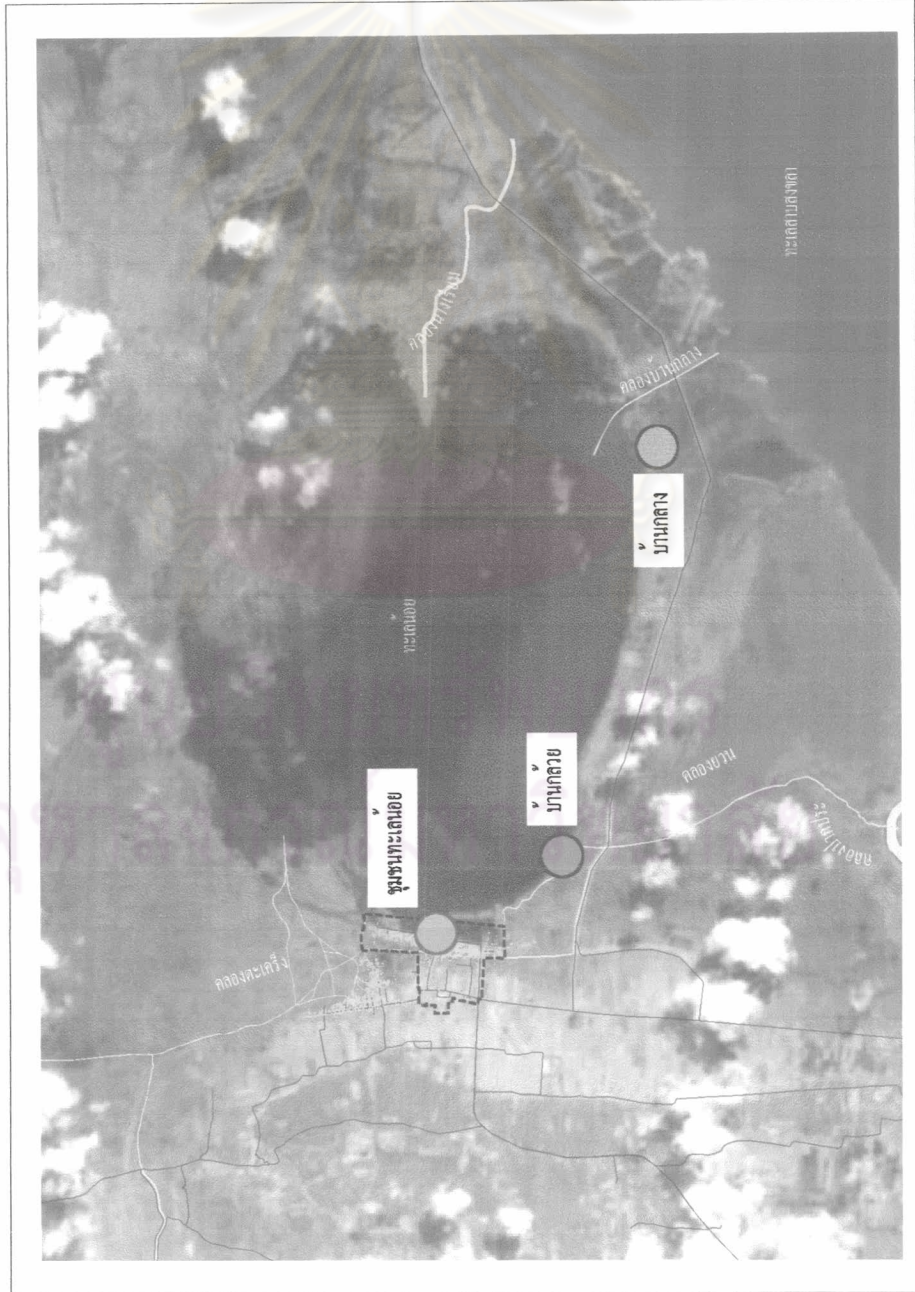
4.2 ตำนานและประวัติความเป็นมาของชุมชนทะเลน้อย

เรื่องราวของชุมชนทะเลน้อยในช่วงแรกๆ ส่วนใหญ่ได้มาจากคำบอกเล่า นิทานพื้นบ้าน ซึ่งเกสรรัตน์ เพชรรักษ์ เขียนสรุปไว้ในสาส์นหุนทองไว้ว่าทะเลน้อยเกิดจากปลัดควายของนายแรง ซึ่งเป็นเศรษฐีชาวบ้านชุมพล อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ได้เลี้ยงควายไว้จำนวนมาก นายแรงได้ใช้ทาสให้ตัดควายไปเลี้ยงในบริเวณนั้นในช่วงฤดูแล้วควายได้ลงนอนปลักเพื่อคลายร้อน เนื่องจากมีควายเป็นจำนวนมาก ปลัดควายจึงเกิดขึ้นเป็นบริเวณกว้าง คนเลี้ยงควายของนายแรงได้รายงานแก่นายแรงว่า ควายลงนอนปลักทุกๆ วันจนบริเวณนั้นกลายเป็น “ทะเลน้อยๆ” ไปแล้ว จึงทำให้ชาวบ้านเรียกบริเวณนั้นว่า “ทะเลน้อย”

ยุคล เหมบัณฑิต⁴ ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนทะเลน้อยไว้ว่าชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นครั้งแรกสมัยสุโขทัย ในขณะนั้นชุมชนทะเลน้อยตั้งอยู่ บริเวณบ้านกลางและบ้านกล้วย ชุมชนนี้เกิดขึ้นหลัง พ.ศ.1823 เป็นต้นมา ในสมัยนั้นทะเลน้อยมีสภาพเป็น

⁴ ยุคล เหมบัณฑิต, “การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนประมงทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาส์นบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนากการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544), หน้า 54.

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

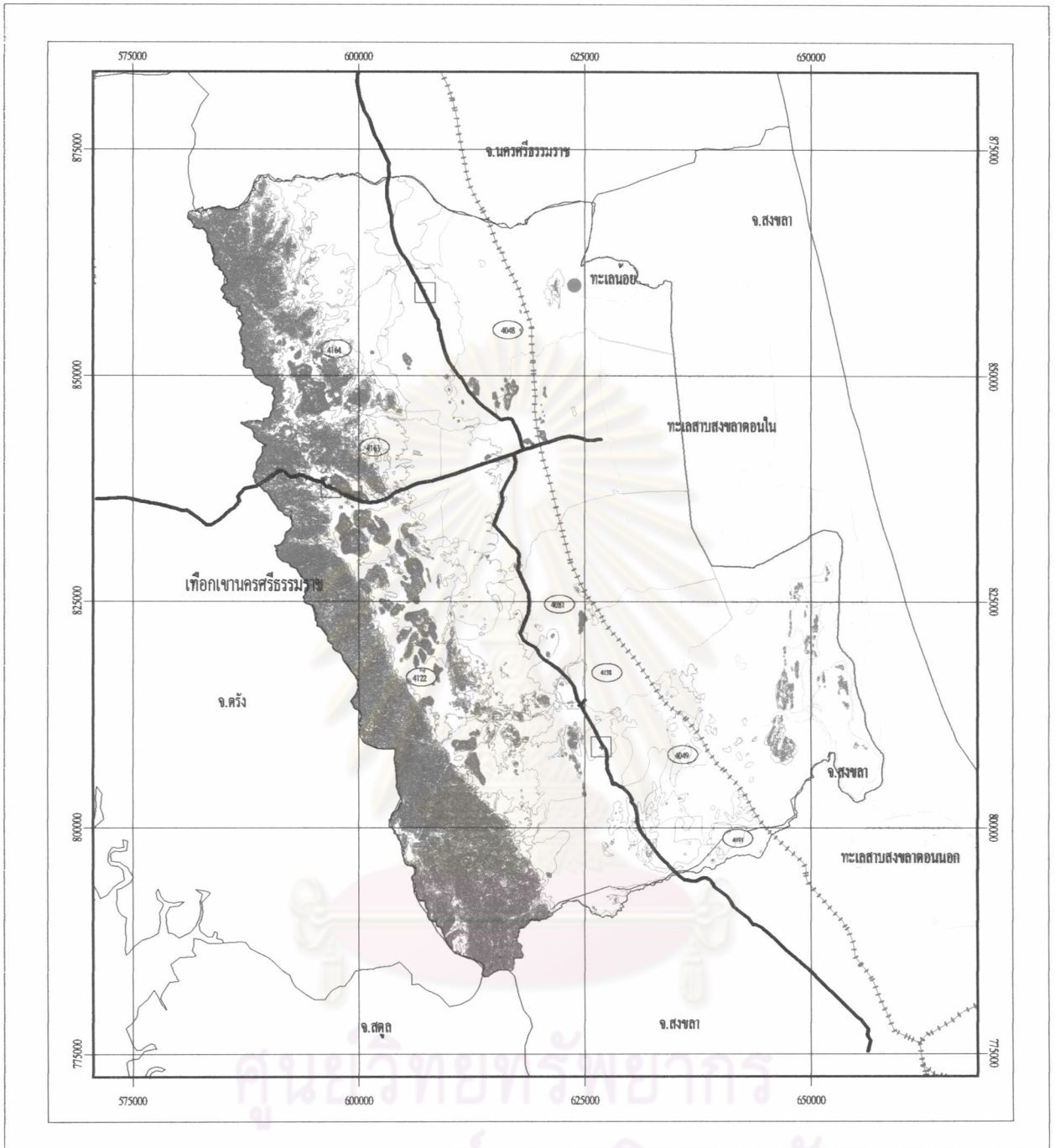

แผนที่ 4.3 ที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

สัญลักษณ์ :

- ที่ตั้งชุมชนทะเลน้อยครั้งที่ 1
- ที่ตั้งชุมชนทะเลน้อยครั้งที่ 2
- ชุมชนทะเลน้อยปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 4.4 สภาพภูมิประเทศของจังหวัดพัทลุง

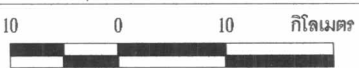
สัญลักษณ์:

- ที่ตั้งชุมชนทะเลน้อย
- ทางรถไฟ
- ถนนสายหลัก
- เส้นชั้นความสูง

10 0 10 กิโลเมตร

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2538

4.3.1.1 เขตเทือกเขาและที่ราบสูงทางทิศตะวันตก คือพื้นที่นับตั้งแต่เทือกเขานครศรีธรรมราชทางทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 10 กิโลเมตร พื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเล 40-800 เมตร โดยมียอดเขาที่สูงที่สุดคือ ยอดเขาร้อนซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 1,322 เมตร พื้นที่เขื่อนี้เป็นดินอุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยดินร่วนปนทราย ดินภูเขา ดินลูกรัง เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารหลายสายที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก ได้แก่ คลองปากประ คลองท่าสำภา คลองลำป่า คลองหารเทา คลองท่ามะเดื่อ เป็นต้น

4.3.1.2 เขตที่ราบสลับเนินเขาตอนกลาง คือพื้นที่ที่มีอาณาเขตถัดจากเขตที่ราบสูงไปทางตะวันออกมีระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาแบบเนินลูกฟูกสลับกับที่ราบเป็นตอนๆ สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 5-15 เมตร ลักษณะดินเป็นดินทรายและดินเหนียว มีหินปูนสูงๆ ต่ำอยู่ทั่วไป เช่น เขาหัวแตก เขาชัยบุรี เขาทอง เขาอ้อ เขากลาง เขาชัยสน เป็นต้น โดยพื้นที่ระหว่างภูเขาโคดมีลำน้ำและที่ราบเหมาะแก่การทำนา

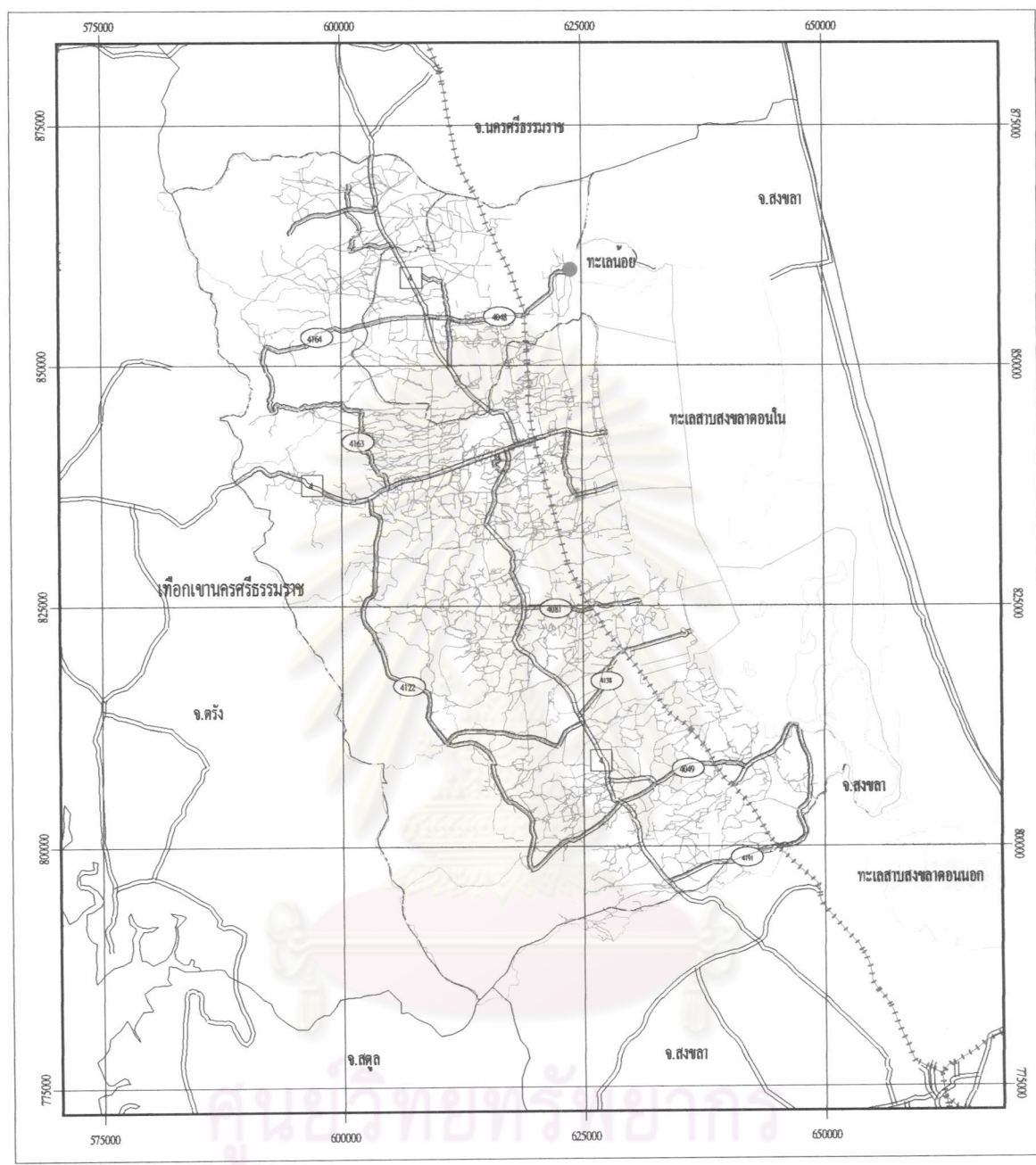
4.3.1.3 เขตที่ราบดินตะกอนชายฝั่งทะเลสาบ คือ พื้นที่นับตั้งแต่ทิศตะวันออกของทางรถไฟไปจนถึงทะเลสาบ มีความกว้างโดยเฉลี่ยประมาณ 10 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบ ในตอนเหนือและตอนกลางมีเขาหินปูน เช่น เขาอกทะลุ เขาแดง เขาจิ้งจอก เขาผี เขาหินแท่น เป็นต้น

4.3.1.4 หมู่เกาะในทะเลสาบสงขลา คือพื้นที่ที่เป็นเกาะในทะเลสาบสงขลา ได้แก่ เกาะนางคำ เกาะหมาก เกาะแกง เกาะกระ และหมู่เกาะสี่เกาะห้า ซึ่งเกาะเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่เหมาะต่อการตั้งบ้านเรือน เพราะมีที่ราบที่ใช้ในการเพาะปลูกน้อยมาก

4.3.2 ที่ตั้งชุมชนทะเลน้อย

ชุมชนทะเลน้อยตั้งอยู่ทางตะวันตกของทะเลน้อย สุดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ไปทางตะวันออก ห่างจากที่ว่าการอำเภอควนขนุนประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดพัทลุงประมาณ 32 กิโลเมตร (แผนที่ 4.5) พื้นที่ชุมชนทะเลน้อยที่ทำการศึกษา มีขนาดโดยประมาณ 0.6 ตารางกิโลเมตร ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของ 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อยและตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมีสัดส่วนพื้นที่ดังนี้

- หมู่ 1 ตำบลทะเลน้อย 0.1 ตารางกิโลเมตร หรือ 16.67 % ของพื้นที่
- หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย 0.07 ตารางกิโลเมตร หรือ 11.67 % ของพื้นที่ศึกษา
- หมู่ 1 ตำบลพนางตุง 0.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 50 % ของพื้นที่ศึกษา
- หมู่ 2 ตำบลพนางตุง 0.05 ตารางกิโลเมตร หรือ 0.33 % ของพื้นที่ศึกษา
- หมู่ 13 ตำบลพนางตุง 0.08 ตารางกิโลเมตร หรือ 14.33 % ของพื้นที่ศึกษา

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 4.5 ที่ตั้งชุมชนทะเลน้อยและจังหวัดพัทลุง

<p>สัญลักษณ์ :</p> <ul style="list-style-type: none"> ที่ตั้งชุมชนทะเลน้อย ทางรถไฟ ถนนสายหลัก ถนน 	 <p>10 0 10 กิโลเมตร</p>
---	---

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2538

4.3.3 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา (แผนที่ 4.6)

ทิศเหนือ จด คลองบ้านบน (คลองมาบพ้อ) หมู่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ จด คลองอ่าวเจ้า หมู่ 2 และหมู่ 13 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก จด ทะเลน้อย

ทิศตะวันตก จด คลองทะเลน้อย หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อยและถนนหน้าโรงเรียนวัดทะเลน้อย หมู่ 3 (บ้านควนพนางตุง) ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

4.3.4 การปกครอง

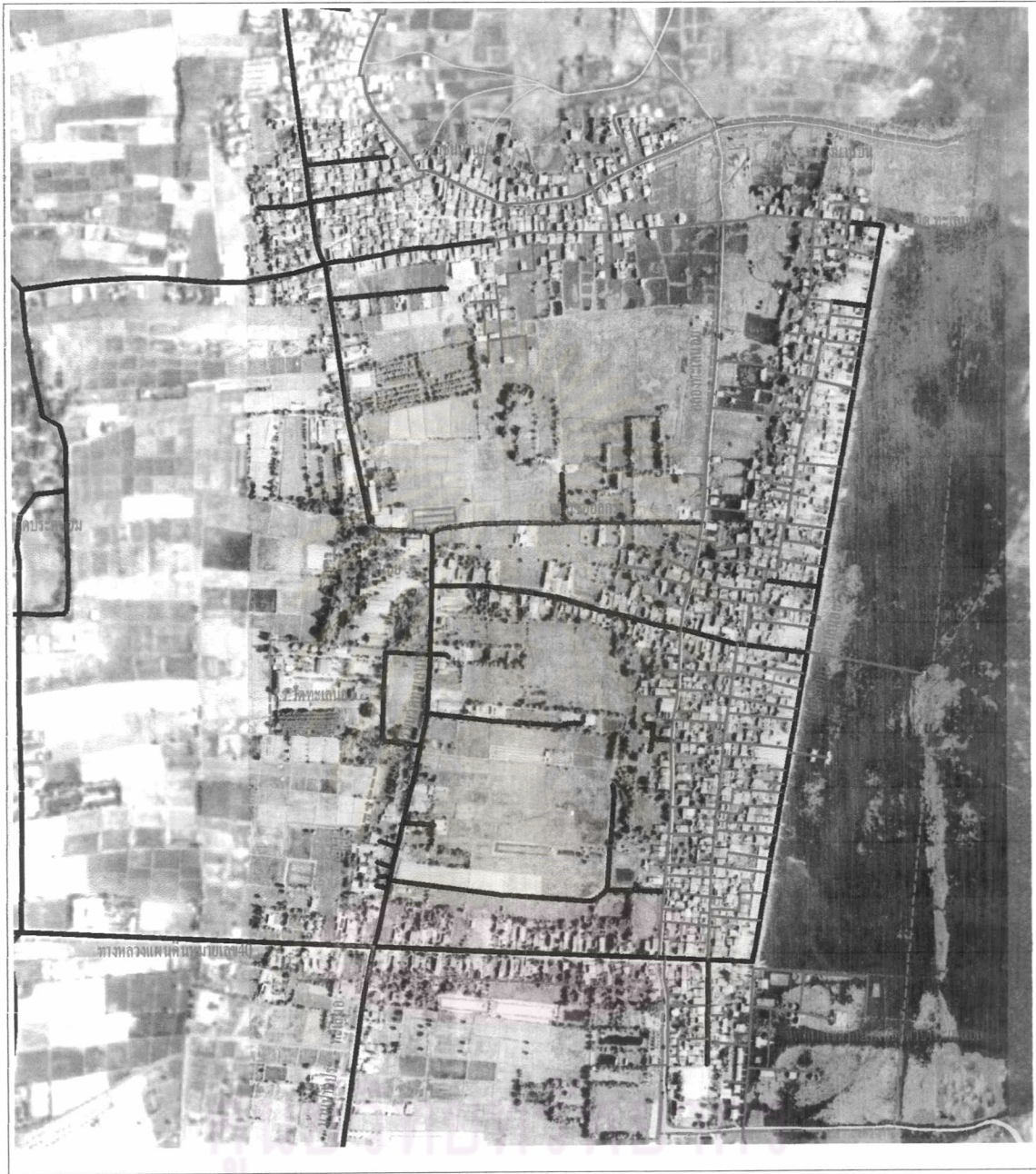
ชุมชนทะเลน้อยอยู่ในเขตการปกครองของ 2 ตำบล 5 หมู่บ้าน (แผนที่ 4.7) คือ หมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 13 ตำบลพนางตุง (ตำบลทะเลน้อยแยกออกจากตำบลพนางตุงเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2501)⁶

4.3.5 กรรมสิทธิ์ที่ดิน (แผนที่ 4.8)

จากการคัดลอกผังระวางที่ดินจากสำนักงานที่ดินจังหวัดพัทลุง (สาขาควนขนุน) พบว่า กรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาที่มีโฉนดและสำรางสาธารณะสามารถแบ่งได้เป็น

- พื้นที่ที่กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของเอกชน
- พื้นที่ที่เป็นที่ราชพัสดุ ได้แก่พื้นที่บริเวณหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 13 ตำบลพนางตุง มีเนื้อที่ประมาณ 23 ไร่ 3 งาน 55 ตารางวา ให้ประชาชนอยู่อาศัยโดยเก็บอัตราค่าเช่าเป็นรายปีตามขนาดที่ดิน
- พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ได้แก่ พื้นที่เลียบริมทะเลน้อยรวมถึงพื้นที่ชุมชนที่รูก้ามายังแนวเขตพื้นที่สาธารณะประโยชน์
- พื้นที่ธรณีสงฆ์ของวัดทะเลน้อย ได้แก่ พื้นที่วัดทะเลน้อย โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชากร) และพื้นที่ตลาดหน้าวัดทะเลน้อย ขนาดพื้นที่โดยประมาณ 34 ไร่ 2 งาน
- พื้นที่โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชากร) เป็นพื้นที่ที่โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชากร) ซึ่งได้ซื้อเพิ่มขึ้นจากการรวมเงินของผู้มีจิตศรัทธาที่บริจาครวมเนื้อที่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของโรงเรียนทั้งหมด 6 ไร่ 2 งาน 43 ตารางวา

⁶ ชูศักดิ์ พจนานกนกกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพนางตุง, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2546.

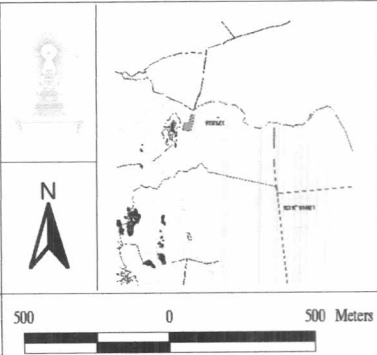

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

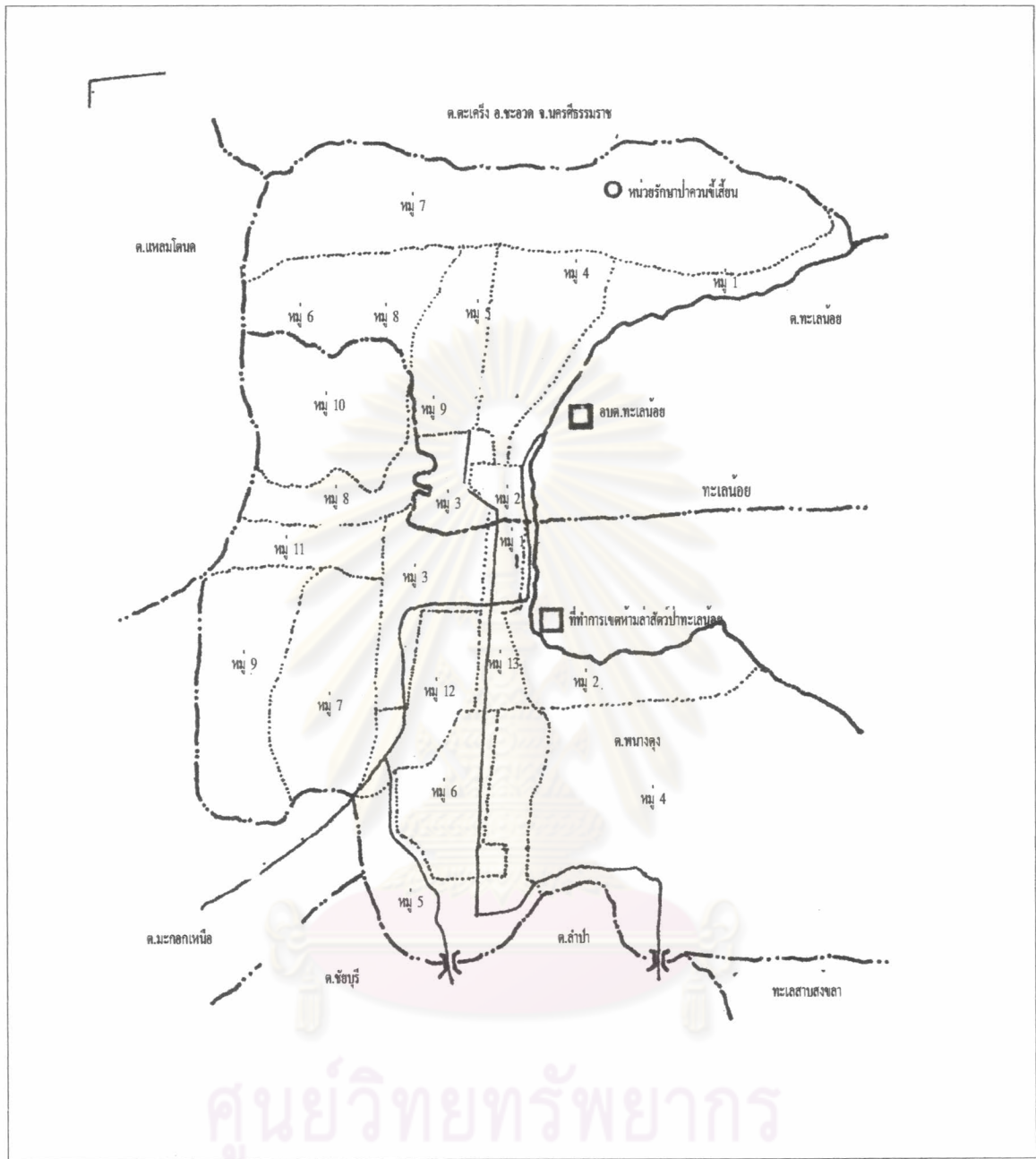
แผนที่ 4.6 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาชุมชนทะเลน้อย

สัญลักษณ์ :

- สะพาน คลอด.
- ถนน
- คลอง/ลำราง
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

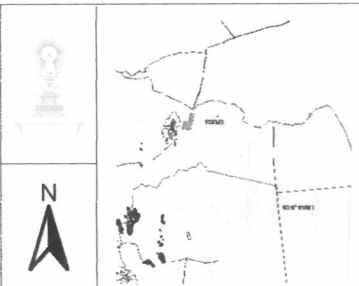

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

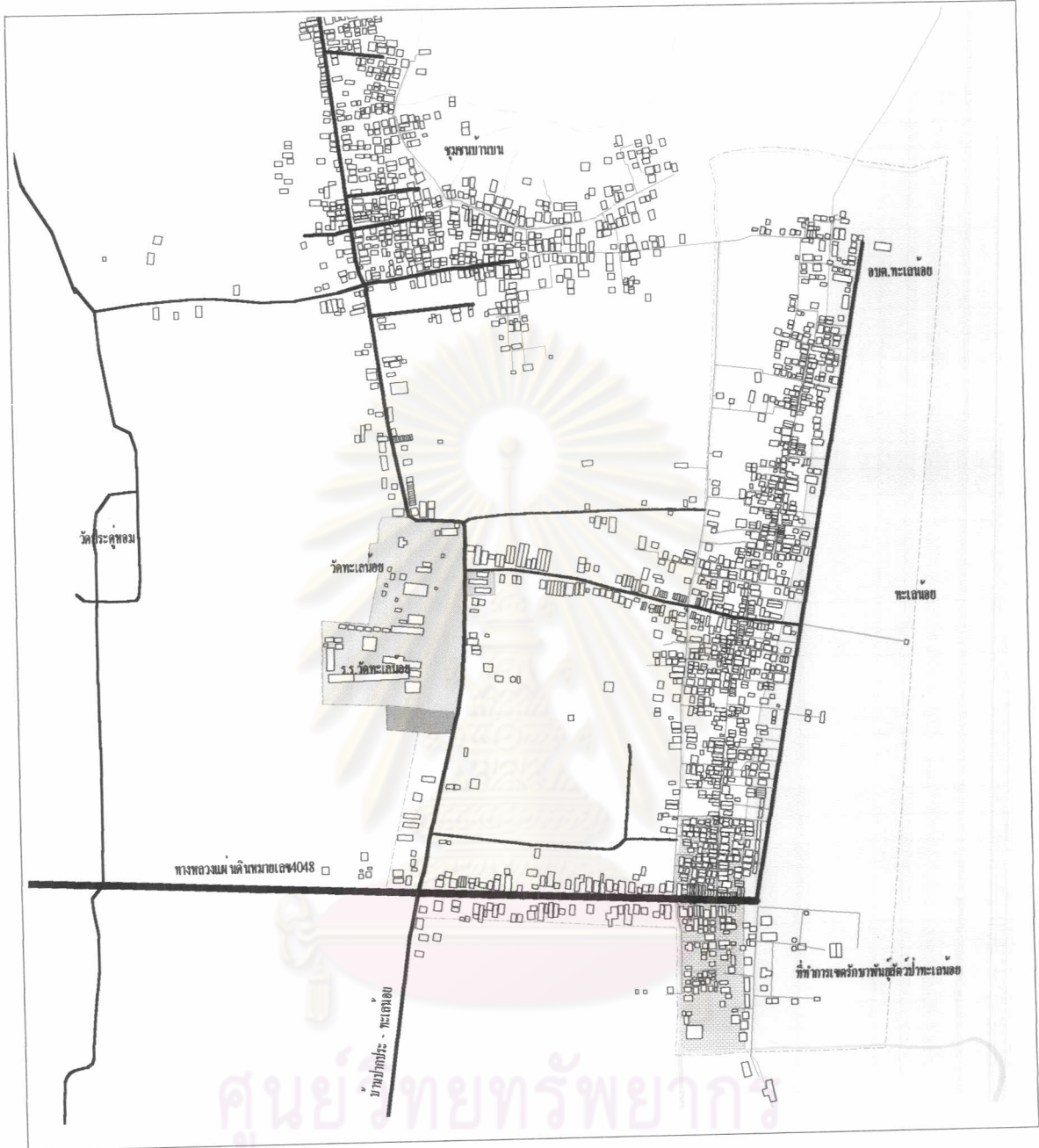
แผนที่ 4.7 ขอบเขตหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยและตำบลพนางตุง

สัญลักษณ์ :

- เส้นแบ่งหมู่บ้าน
- เส้นแบ่งตำบล

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลพนางตุง

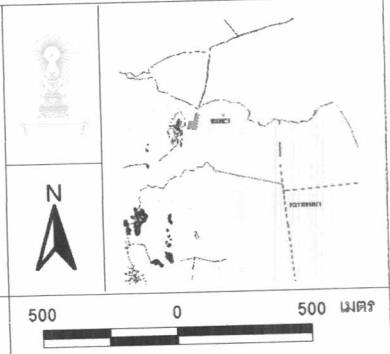

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนตะเภาชัย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 4.8 กรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณชุมชนตะเภาชัย

สัญลักษณ์ :

	สะพาน คสล.		ราชพัสดุ
	ถนน		โรงเรียน
	คลอง/ลำราง		วัด
	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		สาธารณประโยชน์
			เอกชน

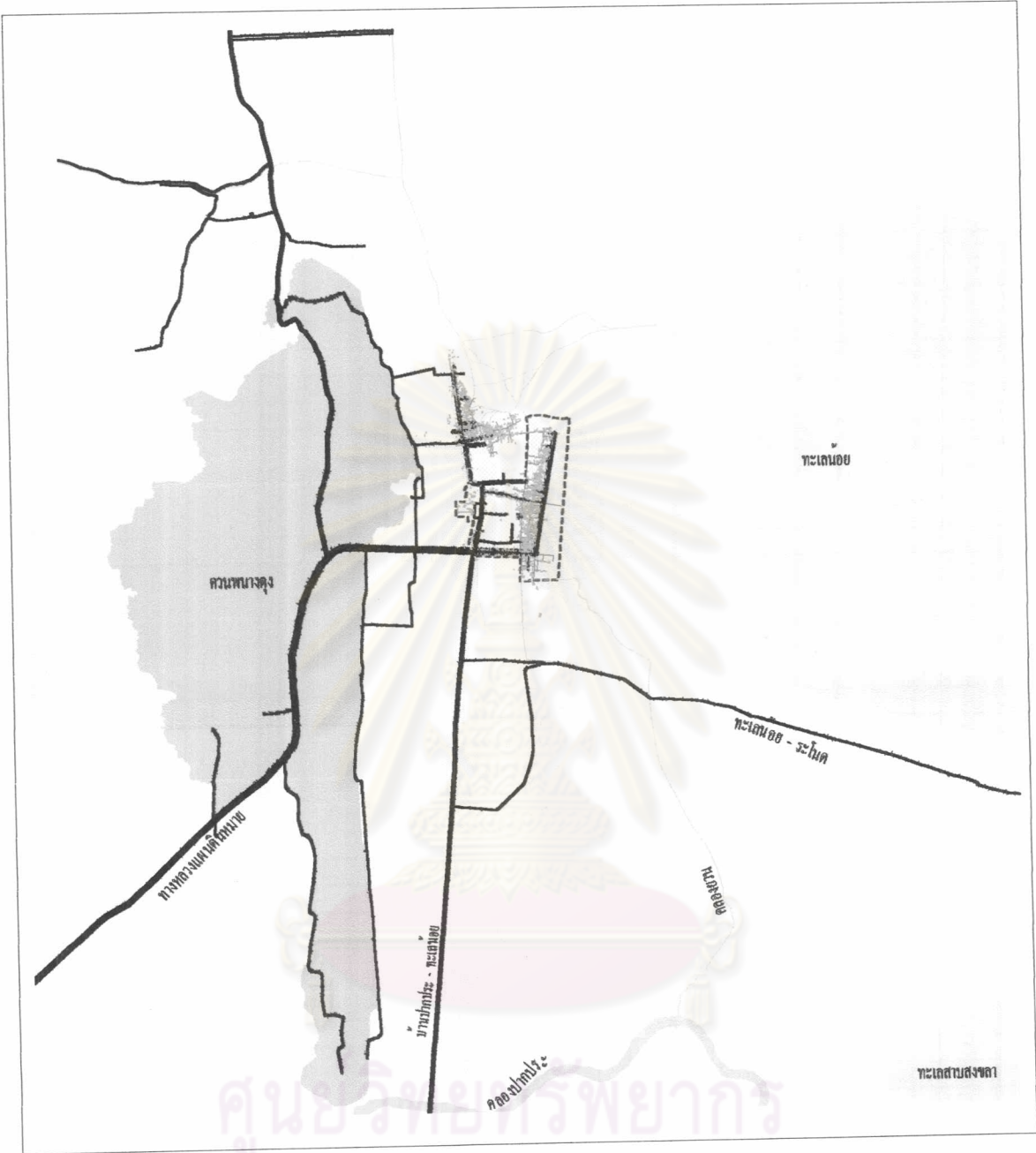
ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

4.3.6 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนทะเลน้อยทางด้านตะวันตกเป็นเนินเขา เรียกว่า ควนพนางตุง และค่อยๆลาดต่ำลงมาทางด้านทิศตะวันออกจนกลายเป็นที่ราบเหมาะแก่การทำนา ในบริเวณตอนกลางของพื้นที่ ส่วนทางด้านตะวันออกจะเป็นที่ลุ่มต่ำลงไปหาทะเลน้อยจนกลายเป็นที่ราบลุ่มรอบๆทะเลน้อย ซึ่งบริเวณนี้จะมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น สามารถแบ่งพื้นที่ของชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ (แผนที่ 4.9)

- พื้นที่ราบเชิงเขา ลาดเทลงมาจากควนพนางตุง ซึ่งสูง 101 เมตร พื้นที่บริเวณนี้พบว่ามี การปลูกพืชไร่ ไม้ผล ยางพารา ฯลฯ ชุมชนที่สำคัญในพื้นที่บริเวณนี้ได้แก่ บ้านธรรมเสถียร บ้านไทรงาม บ้านปากห้วย บ้านค้าย บ้านไสลิ่ง บ้านควนพนางตุง บ้านบนไร่ บ้านไส้ทอน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงควนพนางตุงที่มีการวางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้
- พื้นที่ราบ อยู่ถัดไปจากบริเวณที่ราบเชิงเขาพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนาอยู่ในเขตหมู่ที่ 2, 3 และ 5 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 1 ตำบลพนางตุง
- พื้นที่ลุ่มต่ำ ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านทะเลน้อย ในเขต หมู่ที่ 1, 2, 3 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 2 ตำบลพนางตุง มีน้ำท่วมขังเหนือพื้นดินในช่วงฤดูฝน ประมาณ 2-3 เดือน (พ.ย. – ก.พ..) พื้นที่ส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณทิศเหนือและทิศใต้ของชุมชนทะเลน้อยจะเป็นที่ลุ่มต่ำหรือป่าพรุ ประกอบไปด้วยทุ่งนา ทุ่งหญ้า ป่ากก ป่ากระจุต ป่าเสม็ด ปรีอ เตย ราโพ เป็นต้น
- ทะเลสาบ ทางด้านตะวันออกของชุมชนมีทะเลน้อยซึ่งเป็นทะเลสาบ น้ำจืดที่มีลักษณะค่อนข้างกลมอยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลาในเขตจังหวัดพัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญของชุมชน เนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งสัตว์น้ำ พืชพันธุ์ และระบบนิเวศ โดยเฉพาะนกน้ำ เป็นแหล่งพักพิงและวางไข่ของนกน้ำ นานาชนิดไม่น้อยกว่า 187 ชนิด กรมป่าไม้โดยกองอนุรักษ์สัตว์ป่าจึงได้ทำการสำรวจสภาพทั่วไป เมื่อปี พ.ศ.2517 พบความเหมาะสมจึงได้ประกาศพื้นที่บางส่วนของตำบลทะเลน้อยและบางส่วนของตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตำบลบ้านขาว ตำบลตะเคียนะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ตำบลชอนหาด ตำบลนางหลง ตำบลท่าเสม็ด ตำบลชะอวด ตำบลเค็ง อำเภอชะอวด ตำบลแหลม ตำบลควนชลิค อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อที่ประมาณ 285,625 ไร่ เป็น “เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย” ประชาชนทั่วไปนิยมเรียกกันว่า “อุทยานนกน้ำทะเลน้อย” มีผลบังคับใช้ตามราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 ตอนที่ 84 ลงวันที่ 29 เมษายน 2518 ⁷

⁷ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย (กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2542), หน้า 10.

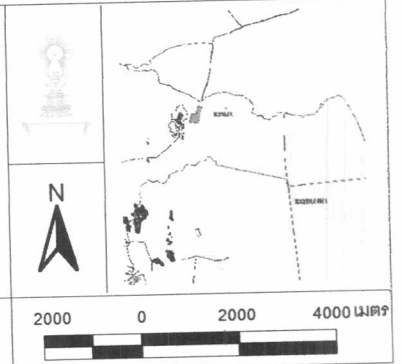

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

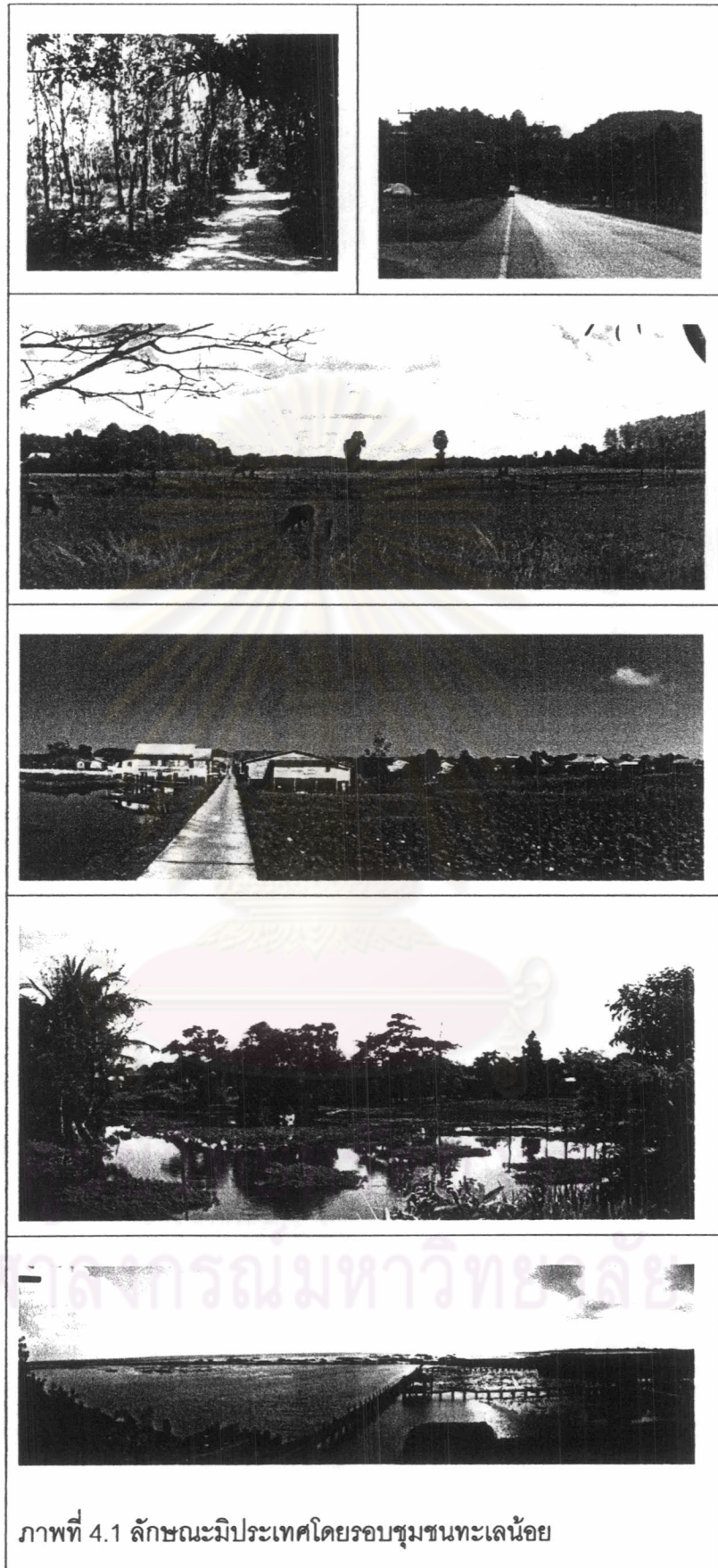
แผนที่ 4.9 ลักษณะภูมิประเทศพื้นที่บริเวณที่ตั้งชุมชนและพื้นที่โดยรอบ

สัญลักษณ์ :

	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		พื้นที่ตั้งชุมชน
	สะพาน คลอง		ทะเลสาบ
	คลอง/ลำราง		ที่ราบ
	ถนน		ที่ราบเชิงเขา
			พื้นที่ลุ่มต่ำ

ที่มา : จากการสำรวจ, 2546.

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นหนึ่งในจำนวนพื้นที่ชุ่มน้ำ 42 แห่งของประเทศ ที่สมาพันธ์นานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) ขึ้นบัญชีไว้ในฐานะพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในภูมิภาคเอเชีย โดยได้ประกาศให้เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) แห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2542⁸

ลักษณะธรณีวิทยาโดยรอบทะเลน้อย นอกจากเป็นโครงสร้างการเกิดจากตะกอน น้ำพาแล้ว ยังมีภูเขาที่เกิดเป็นแนวทางตะวันตกของทะเลน้อยในแนวเหนือและใต้ ซึ่งเป็นภูเขาที่เกิดในยุครีเทเชียส (อายุ 144 ล้านปี) และจูแรสสิก (อายุ 208 ล้านปี) เป็นลักษณะของหินทราย และหินกรวดมน ที่ยกตัวขึ้นมา บริเวณพรุควนเคร็งและควนพนางตุง ซึ่งอยู่ในกลุ่มดินตะกอนทะเลน้อย สำหรับกลุ่มภูเขาด้านล่างจะเป็นหินโดโลไมต์หรือหินปูนและดินดานแทรกในยุคไทรแอสสิก (อายุ 245 ล้านปี) และยุคเพอร์เมียน (อายุ 286 ล้านปี) บริเวณควนพนางตุงจึงมีความสำคัญต่อชุมชนทะเลน้อยที่มีอาชีพทำสวนยางพารา บนหินควอร์ตไซต์ หินทราย ซึ่งไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์เท่าไรนัก แต่ก็มีความสำคัญต่อการตั้งชุมชนในระยะแรกเริ่ม เนื่องจากพื้นที่ในอดีตโดยรอบจะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง

4.3.7 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชนทะเลน้อยไม่แตกต่างจากพื้นที่ต่างๆของภาคใต้ คือ มีอากาศร้อนชื้น มีลมมรสุมพัดผ่าน ซึ่งจัดภูมิอากาศแถบนี้เป็นแบบร้อนชื้นแถบมรสุม โดยมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน ช่วงที่มีฝนตกชุกจะอยู่ในช่วงที่เปลี่ยนทิศทางลม และเริ่มมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านโดยเฉพาะในช่วงเดือนตุลาคม ถึงธันวาคมของทุกปี ช่วงที่ฝนตกชุกที่สุดคือช่วงเดือนพฤศจิกายน

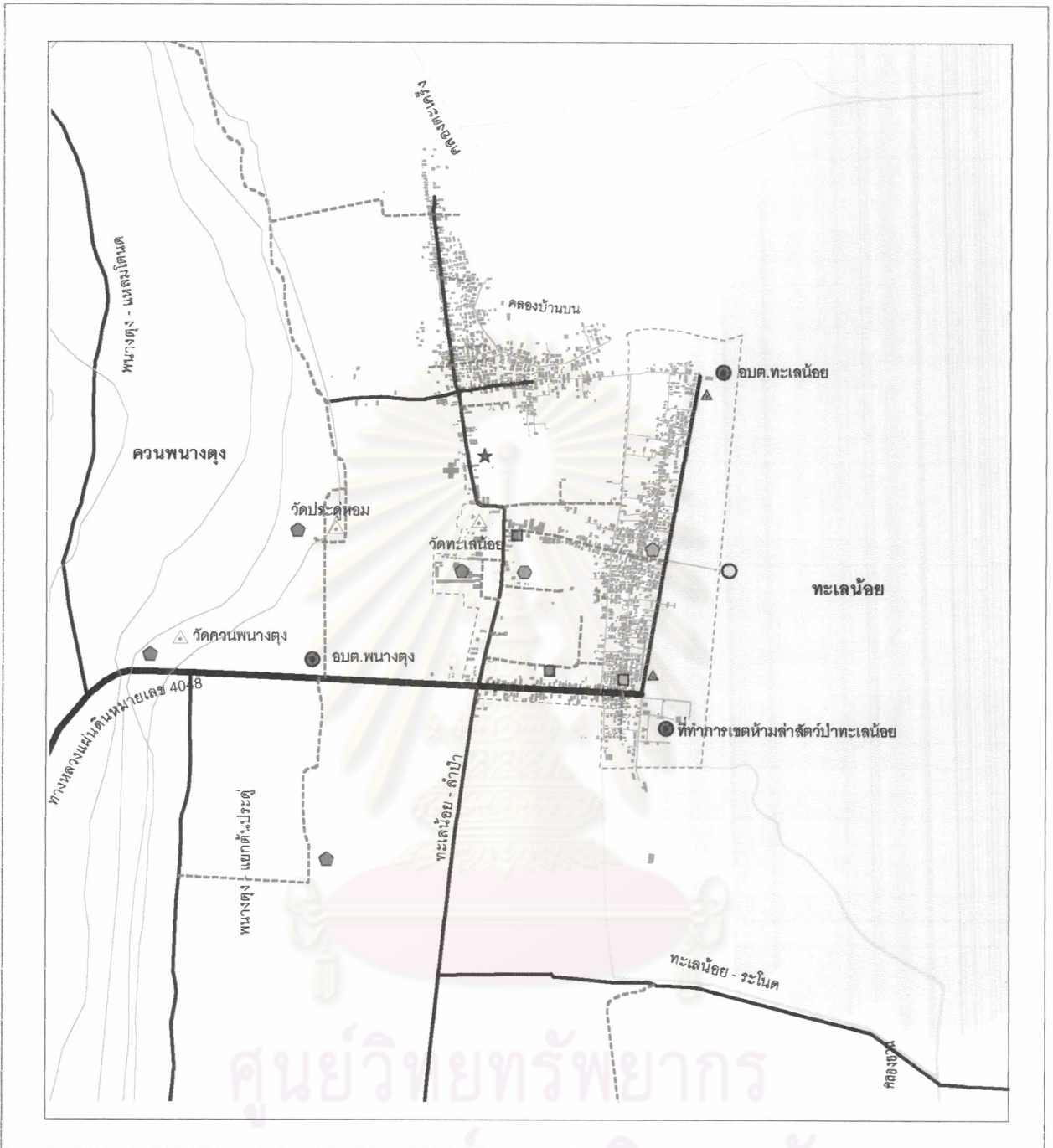
4.3.8 ระบบการคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมของตำบลทะเลน้อยและตำบลพนางตุง มีการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำแบ่งเป็น (แผนที่ 4.10)

4.3.8.1 ระบบการสัญจรทางบก

- ถนนสายหลัก เป็นถนนที่เชื่อมระหว่างพื้นที่ศึกษากับพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนทะเลน้อยมีถนนสายหลักเพียง 1 สายคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ไปเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4187 เพื่อออกสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 ที่บ้านหัวถนน ตำบลชะมวง

⁸ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, ความหลากหลายชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย (กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2542), หน้า 10.

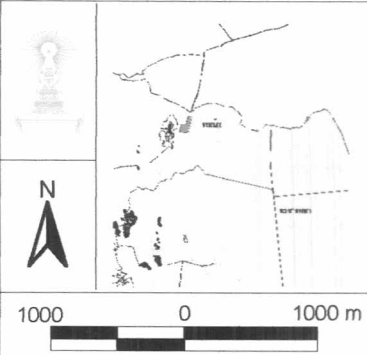

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 4.10 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบ

สัญลักษณ์:

	ควนพนางตุง		สะพานค.ส.ล.		ทำรกดโดยสวาง		ตลาดนัด
	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		ถนนสายย่อย		ทำเรือน้ำเทียบ		ประปาหมู่บ้าน
	คลองลำราง		ถนนสายรอง		วัด		สถานีสูบน้ำประปา
	ทะเลน้อย		ถนนสายหลัก		สถานีตำรวจ		โรงเรียน
					สถานีอนามัย		ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
					สถานที่ราชการ		ศูนย์หัตถกรรมฯ

ที่มา : จากการศึกษา, 2546.

ไปทางทิศใต้สามารถติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง และทางทิศเหนือสามารถติดต่อกับ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง และอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช ทางทิศตะวันตก สามารถติดต่อกับอำเภอศรีบรรพต ถนนสายนี้ถือเป็นถนนที่เป็นเส้นทางสายหลักมาสู่ชุมชน มีความกว้างประมาณ 8 เมตร (มีไหล่ทาง) การจราจรเป็นการเดินรถ 2 ช่องทาง รถทุกชนิดสามารถวิ่งผ่านได้และสามารถจอดรถได้ทั้ง 2 ฝากของถนน ผู้คนในชุมชนทะเลน้อยจะใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ในการติดต่อและคมนาคมไปยังพื้นที่ตัวเมืองพัทลุงและตัวอำเภอควนขนุน จึงถือได้ว่าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 เป็นเส้นทางที่นำผู้เดินทางมาสู่พื้นที่ชุมชนทะเลน้อย

- ถนนสายรอง เป็นถนนที่เชื่อมกับถนนสายหลัก รถขนาดใหญ่สามารถวิ่งได้ ถนนสายรองในชุมชนและพื้นที่โดยรอบได้แก่

ถนน ร.พ.ช. หมายเลข 2035 หรือถนนสายลำป่า-ทะเลน้อย เป็นถนนที่มีการสัญจร 2 ช่องทางมีระยะทางประมาณ 22 กิโลเมตร ถนนสายนี้สามารถติดต่อกับพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงได้

ถนนหน้าโรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร) หรือ ถนนทะเลน้อย-บ้านปลายตรอก เป็นถนนที่เชื่อมระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 กับถนนพางตุง-หัวป่าเขียว โดยผ่านทางชุมชนบ้านบน หมู่ 4 ตำบลทะเลน้อย สามารถใช้สัญจรไปยังบ้านหัวป่าเขียว หมู่ 7 ตำบลทะเลน้อย และตำบลแหลมโดนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีขนาดกว้างประมาณ 6 เมตร (ไม่มีไหล่ทาง) การจราจรเป็นการเดินรถสวนกัน 2 ช่องทาง รถไม่เกิน 6 ล้อสามารถวิ่งผ่านได้ ซึ่งมีแนวขนานกับถนนเลียบริมทะเลน้อย ลาดยางเมื่อพ.ศ.2519 การสัญจรโดยทั่วไปเป็นการสัญจรของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวไม่ค่อยได้ใช้ถนนสายนี้มากนัก

ถนนเลียบริมทะเลน้อย เป็นถนนที่แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ไปทางทิศเหนือมีระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นขอบเขตของชุมชนทะเลน้อยทางด้านตะวันออก มีขนาดความกว้างประมาณ 6 เมตร (ไม่มีไหล่ทาง) การสัญจรมีลักษณะเป็นทางเดินรถ 2 ช่องทาง รถทุกชนิดสามารถวิ่งผ่านได้ ประมาณ พ.ศ.2532 ชาวทะเลน้อยร่วมแรงร่วมใจในการถมเป็นถนนโดยในระยะแรกมีสภาพเป็นถนนลูกรัง ต่อมา พ.ศ.2540 รพช. เป็นผู้ให้งบประมาณในการก่อสร้างเป็นถนนลาดยาง โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพื่อความสะดวกในการคมนาคม ทั้งการอำนวยความสะดวกในการสัญจรให้กับผู้คนในชุมชนทะเลน้อยและนักท่องเที่ยว อีกทั้งเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่สาธารณะประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์อื่นๆอีก เช่น เพื่อความสะดวกในการป้องกันอัคคีภัย และกำจัดวัชพืชน้ำริมทะเลน้อย

- ถนนชอย ได้แก่ ถนนแบ่งตำบลพนาสูง - ทะเลน้อย เป็นถนนที่เป็นแกนกลางของชุมชน มีความกว้างประมาณ 4 เมตร (ไม่มีไหล่ทาง) การสัญจรเป็นการเดินรถสวนกัน 2 ช่องทาง รถไม่เกิน 6 ล้อสามารถวิ่งผ่านได้ เดิมถนนแบ่งตำบลพนาสูง-ทะเลน้อยเป็นแนวคลองตั้งแต่วัดทะเลน้อยมาจนถึงทะเลสาบเรียกคลองท่าศาลา (คลองท่าหลา) โดยมีทางดินขนาดเล็กขนานแนวคลองมาจนถึงศาลา (ริมคลองทะเลน้อย) จากศาลามาจนถึงทะเลสาบเป็นสะพานไม้กระดาน กระทั่งปี พ.ศ.2534 ชาวบ้านร่วมกันบริจาคเงินและร่วมแรงกันถมเป็นถนนลูกรังตลอดเส้นทางจากวัดมาจนถึงทะเลน้อย และการเคหะแห่งชาติให้งบประมาณสร้างเป็นถนนลาดยาง เมื่อ พ.ศ.2540 วัตถุประสงค์ในการถมคลองในครั้งนั้นเพื่อความสะดวกในการสัญจรระหว่างชุมชนกับวัดทะเลน้อย ซึ่งการตัดถนนเส้นนี้ทำให้การสัญจรระหว่างชุมชนกับวัดมีความสะดวกขึ้นแต่ในขณะเดียวกันทำให้โครงสร้างทางน้ำถูกละเลย กิจกรรมประเพณีเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เช่น อดีตในประเพณีชักพระมีการลากเรือพระน้ำโดยทางเรือมาจากวัดทะเลน้อย ปัจจุบันต้องทำกันในเฉพาะในทะเลน้อยเนื่องจากเรือพระน้ำไม่สามารถชักลากมาจากวัดทะเลน้อยได้ นอกจากถนนแบ่งตำบลพนาสูง-ทะเลน้อยแล้วยังมีถนนลูกรังที่อยู่ทางด้านทิศเหนือซึ่งเป็นถนนชอยที่ใช้เป็นขอบเขตพื้นที่ศึกษา

- ทางเดินเท้าภายในชุมชน ระบบการสัญจรภายในชุมชนใช้สะพาน คสล.ที่มีความกว้างประมาณ 1.5 เมตร สูงจากพื้นดินประมาณ 2 เมตร เป็นโครงข่ายในการเชื่อมโยงและเข้าถึงพื้นที่ซึ่งสามารถเข้าถึงพื้นที่ภายในชุมชนได้โดยวิธีการเดินเท้า รถจักรยานและรถจักรยานยนต์ โดยจะมีแนวสะพานหลักอยู่ 2 แนวขนานกันตามแนวเหนือ-ใต้คือแนวสะพานหลักที่ผ่านพื้นที่ชุมชนหนาแน่นและแนวสะพานหลักเลียบลำคลองซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นขอบเขตชุมชนด้านตะวันตก สะพานสายหลักที่ตัดผ่านชุมชนหนาแน่นจะเริ่มจากพื้นที่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ซึ่งแบ่งพื้นที่หมู่ 2 และหมู่ 13 ตำบลพนาสูงไปตัดกับถนนแบ่งตำบลพนาสูง-ทะเลน้อยและสุดปลายที่พื้นที่หมู่ 1 ตำบลทะเลน้อย สำหรับสะพาน คสล.หลักเลียบลำคลอง เริ่มจากพื้นที่หมู่ 13 ตำบลพนาสูงตัดผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 เลียบริมคลองไปเรื่อยๆ ไปตัดกับถนนแบ่งตำบลพนาสูง-ทะเลน้อยจนสุดเขตพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยในหมู่ 1 ต.ทะเลน้อย ซึ่งจุดกับแนวสะพานที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนทะเลน้อยกับชุมชนบ้านบน

สะพาน ค.ส.ล. ถือเป็นโครงข่ายสำคัญที่เชื่อมโยงชุมชนเข้าด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงกับชุมชนบ้านบนซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของชุมชนทะเลน้อยทำให้การสัญจรของทั้งสองชุมชนมีความสะดวกยิ่งขึ้น

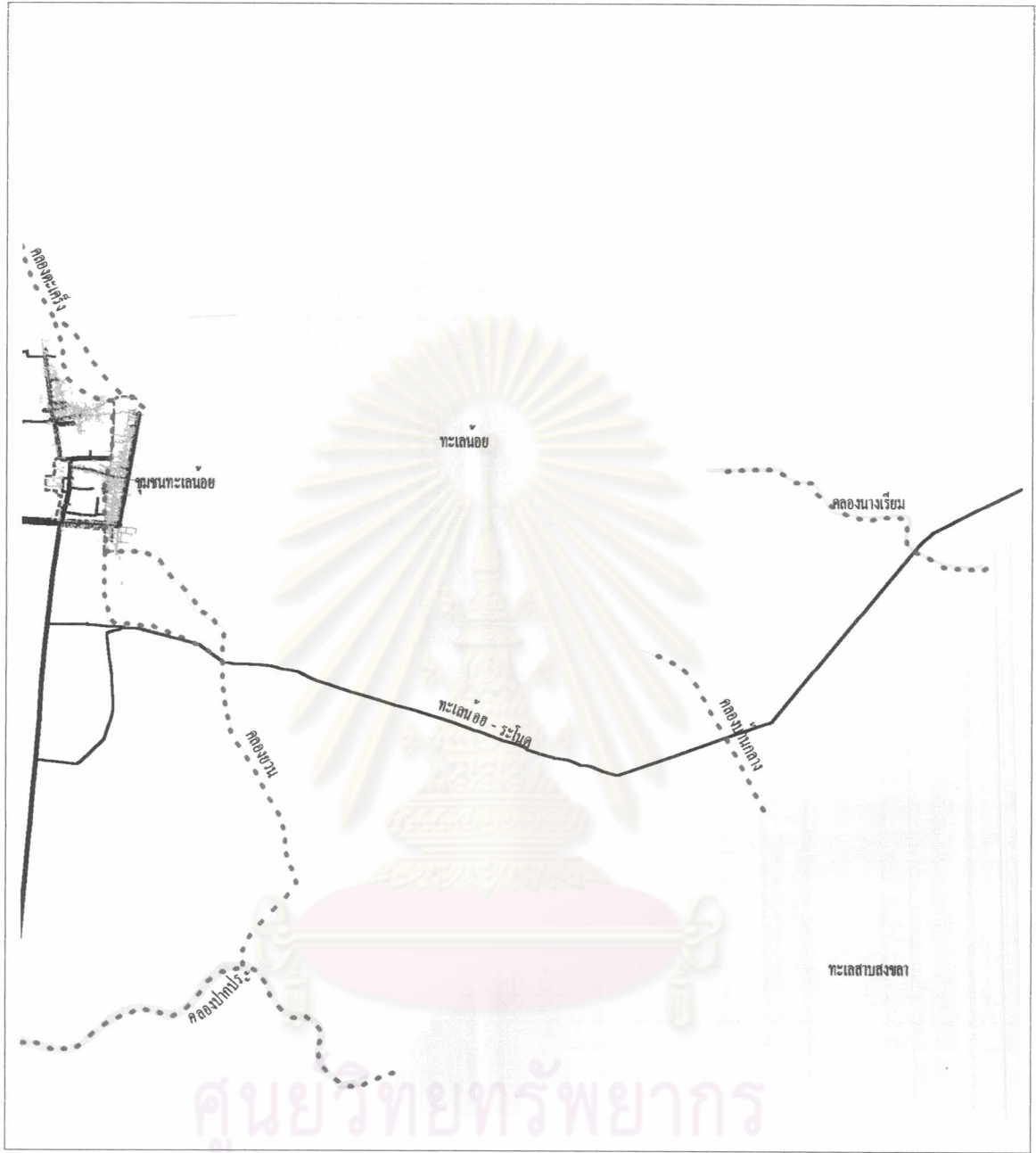
- การเดินทางโดยสาธารณะ การเดินทางจากทะเลน้อยไปยังตัวเมืองพัทลุงสามารถเดินทางได้โดยรถโดยสารประจำทาง/รถสองแถว ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่เวลา 06.00 น. – 16.00 น. ระยะทางประมาณ 33 กิโลเมตร ผ่านทางตัวอำเภอควนขนุนอัตราค่าโดยสารตามระยะทาง เด็กราคาตั้งแต่ 5-10 บาทและผู้ใหญ่ราคา 5 – 20 บาท ปัจจุบันมีรถโดยสารประจำทางจำนวน 62 คัน

4.3.8.2 การคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางน้ำที่ใช้ในการติดต่อข้ามจังหวัดส่วนใหญ่จะติดต่อกับอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โดยผ่านทางคลองนางเรียบซึ่งห่างจากอำเภอระโนดประมาณ 17 กิโลเมตร ปัจจุบันใช้เวลาในการเดินทางด้วยเรือหางยาวประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที และการติดต่อกับอำเภอตะเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเส้นทางที่สามารถติดต่อภายในชุมชนและกับพื้นที่ใกล้เคียง 7 เส้นทางหลักดังนี้ (แผนที่ 4.11)

- ทะเลน้อย เป็นบึงน้ำจืดธรรมชาติขนาดใหญ่มีเนื้อที่ 28 ตารางกิโลเมตร อยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชนเชื่อมกับทะเลสาบสงขลาโดยผ่านทางคลองนางเรียบ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนทะเลน้อย ทั้งเป็นแหล่งทำการประมง แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ แหล่งวางไข่ของนกนานาชนิด เป็นแหล่งทำการเพาะปลูกของชาวชุมชน และที่สำคัญใช้เป็นแหล่งในการคมนาคมขนส่งทั้งภายในตำบลและระหว่างจังหวัดที่ตั้งอยู่โดยรอบทะเลน้อย

- คลองตะเคร็ง ไหลมาจากอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นคลองที่มีความกว้างไม่เท่ากันตลอดสายตั้งแต่ 2-6 เมตร ซึ่งเป็นเส้นทางไปสู่พยุควนเค็ง จ.นครศรีธรรมราช โดยผ่านทางหมู่ที่ 1-5 และหมู่ที่ 7 หัวป่าเขียว ตำบลทะเลน้อยปัจจุบันชาวทะเลน้อยยังคงใช้เส้นทางนี้ในการไปซื้อกระจุตมาสานผลิตภัณฑ์จากกระจุตที่บ้านควนเค็ง จังหวัดนครศรีธรรมราชเนื่องจากระยะเวลาในการเดินทางใกล้เคียงกับการเดินทางด้วยรถยนต์ โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง และถ้าเดินทางทางรถยนต์ใช้เวลาประมาณ 1.5 ชั่วโมง คลองมีความแคบและตื้นในฤดูแล้งเรือที่บรรทุกผู้โดยสารเกิน 4 คนไม่สามารถผ่านได้ สภาพทั่วไปสองฝั่งคลองมีลักษณะเป็นป่าพรุ ที่ลุ่มน้ำขัง และเป็นป่าเสม็ด ระหว่างทางของไปยังพยุควนเค็งมีชุมชนอยู่หลายชุมชนเช่น ชุมชนบ้านปลายตรอก ชุมชนโคกเมา ชุมชนหัวป่าเขียว เป็นต้น

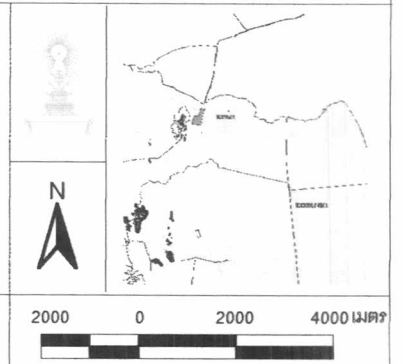

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 4.11 เส้นทางสัญจรทางน้ำพื้นที่รอบๆชุมชน

สัญลักษณ์ :

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- สะพาน คสล.
- คลอง/ลำราง
- ถนน
- โครงข่ายการสัญจรทางน้ำ

ที่มา : จากการสำรวจ, 2546.

- **คลองมาบพ้อ** (คลองบ้านบน) เป็นคลองที่อยู่ทางด้านทิศเหนือของชุมชน ทะเลน้อยมีความกว้างประมาณ 4 เมตร เป็นคลองที่ยังคงมีการใช้สัญจรของชาวชุมชนโดยเฉพาะ ชุมชนบ้านบนจะใช้คลองนี้ในการออกสู่ทะเลน้อย สำหรับชุมชนทะเลน้อยถ้าเดินทางไปด้านเหนือ ต้องผ่านคลองบ้านบนเพื่อออกสู่คลองตะเคิง ปัจจุบันแนวคลองบ้านบนเป็นที่ตั้งของชุมชน บ้านบนซึ่งบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานหนาแน่นเช่นเดียวกับชุมชนทะเลน้อย โดยชุมชนบ้านบนเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นหลังจากชุมชนทะเลน้อย เกิดขึ้นตามแนวเส้นทางการคมนาคมและขยายตัวไป ตามแนวถนนที่ตัดผ่าน ปัจจุบันการเดินทางติดต่อระหว่างกันของชาวชุมชนบ้านบนและชุมชน ทะเลน้อยจะไม่นิยมใช้คลองบ้านบนเนื่องจากมีสะพาน คสล. และถนนตัดผ่านชุมชนเชื่อมทั้งสอง ชุมชนเข้าด้วยกัน

- **คลองยวน** เป็นคลองที่มีน้ำไหลตลอดปี เชื่อมระหว่างคลองทะเลน้อยกับ คลองปากประ เพื่อเป็นการเดินทางออกสู่ทะเลหลวง โดยคลองปากประเกิดจากการรวมตัวของลำ น้ำสายต่างๆในเขตอำเภอควนขนุน ได้แก่ คลองปากคลองหรือคลองประตูเรียง คลองมะกอกใต้ และคลองท่าสำเภาน้ำไหลบรรจบกันเป็นคลองปากประทางทิศใต้ของวัดวิหารสูงในบริเวณ บ้านมะกอกใต้ ลำคลองสายนี้เป็นหัวใจสำคัญของการเกษตรกรรมของชาวอำเภอควนขนุน และเป็นเส้นทางเดินเรือการค้าในอดีตระหว่างอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา สูดปลายทางท่าเรือ วัดประตูเรียง

- **คลองบ้านกลาง** อยู่ทางทิศใต้ของทะเลน้อย เป็นคลองที่ขยายแนวคลอง เดิมประมาณปี พ.ศ.2538 ไหลผ่านหมู่ 2 ตำบลพนางตุง ใช้เป็นเส้นทางสัญจรระหว่างทะเลน้อย กับทะเลหลวง

- **คลองนางเรียม** เป็นแนวการแบ่งขอบเขตตำบลของตำบลทะเลน้อย และตำบลพนางตุง ใช้ในการสัญจรจากทะเลน้อยออกสู่ทะเลหลวงเพื่อการติดต่อกับชุมชนฝั่ง ตะวันออกของทะเลสาบสงขลาบริเวณ อำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ คลองนางเรียมเป็นเส้นทาง สำคัญที่ใช้ในการสัญจรทางน้ำมาตั้งแต่อดีต การเสด็จประพาสแหลมมาลาญของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ.2432 ในการเดินทางจากเมืองพัทลุงมาชุมชนทะเลน้อยก็ใช้ เส้นทางนี้ และในยุคที่การค้าทางเรือของพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลามีความเจริญการเดินทางโดย เรือเมล์จากชุมชนระโนดมายังชุมชนทะเลน้อยก็ต้องผ่านทางคลองนางเรียม แต่ปัจจุบันผู้คน ไม่นิยมใช้การสัญจรทางเรือไปยังอำเภอระโนดเพราะเสียเวลาในการเดินทางมากกว่าทางรถยนต์ เนื่องจากมีการตัดถนนสายทะเลน้อย - ระโนด (ถนนพระประชาท่า) ซึ่งเดิมมีสภาพเป็นถนนลูกรัง และกำลังปรับปรุงให้มีสภาพเป็นถนนลาดยางยกระดับเป็นระยะ โดยใช้เวลาในการเดินทาง จากทะเลน้อยไประโนดประมาณ 1-2 ชั่วโมง ทำให้คลองนางเรียมในปัจจุบันลดความสำคัญลง ใน ด้านการสัญจร

- **คลองทะเลน้อย** (คลองด้านตะวันตกชุมชน) ใช้เป็นเส้นทางน้ำเข้าสู่ชุมชน โดยลักษณะของคลองจะมีความยาวตั้งแต่พื้นที่ชุมชนทะเลน้อยด้านเหนือจนพื้นที่ชุมชนด้านใต้ ความกว้างของคลองจะไม่เท่ากันตลอดสายโดยในพื้นที่หมู่ 13 ตำบลพนาสูงบริเวณตั้งแต่คลองยวนบริเวณอ่าวเจ้ ถึงทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 กว้างประมาณ 6 เมตร ตั้งแต่ด้านเหนือของทางหลวงแผ่นดิน 4048 กว้างประมาณ 3 เมตร ตั้งแต่พื้นที่หมู่ 1 ตำบลพนาสูงไปจนถึงพื้นที่สุดเขตชุมชนด้านทิศเหนือในหมู่ 1 ตำบลทะเลน้อยคลองมีความกว้างประมาณ 2 เมตร การใช้ประโยชน์ในการสัญจรทางน้ำในฤดูแล้งจะใช้เฉพาะในพื้นที่ตำบลพนาสูงเท่านั้น เพราะแนวคลองในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยต้นไม่สามารถใช้ในการสัญจรได้

4.3.9 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (แผนที่ 4.10)

4.3.9.1 ระบบสาธารณูปโภค

- ไฟฟ้า การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้ดำเนินการจ่ายกระแสไฟฟ้ามีใช้ทั่วทุกหลังคาเรือน
- ประปา น้ำเพื่อการอุปโภคชาวชุมชนทะเลน้อยทั้งในเขตตำบลทะเลน้อยและตำบลพนาสูงใช้น้ำประปาซึ่งเป็นของตำบลพนาสูงที่ได้ดำเนินการออกแบบก่อสร้างสามารถจ่ายน้ำให้บริการแก่ชุมชน ส่วนน้ำเพื่อการบริโภคชาวชุมชนจะนำมาจากวัดทะเลน้อย ซึ่งเป็นน้ำบ่อที่สะอาด โดยมีพ่อค้าหัวใสทำหน้าที่บริการรับขนน้ำดื่มในราคาเกลดอนละ 2 บาท
- โทรศัพท์ มีตู้โทรศัพท์สาธารณะที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย 2 ตู้ บริเวณลานจอดรถ 2 ตู้
- ระบบการระบายน้ำ การระบายน้ำเสียจากชุมชนทะเลน้อยเป็นการปล่อยลงดินโดยไม่มีบ่อเก็บ
- การจัดเก็บขยะมูลฝอย การจัดเก็บขยะมูลฝอยของชุมชนทะเลน้อยอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลพนาสูงและองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย โดยแบ่งหน้าที่ตามขอบเขตการรับผิดชอบของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะมาจัดเก็บขยะสัปดาห์ละ 2 ครั้งและประชาชนเสียค่าบริการเป็นรายเดือนเดือนละ 20 บาท

4.3.9.2 ระบบสาธารณูปการ

- สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ศึกษามีเพียง 1 โรง เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงในระดับประถมศึกษาจำนวน 9 โรง ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 1 โรง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทะเลน้อย 1 โรง

- สถานีอนามัย การให้บริการทางด้านสาธารณสุขของชาวชุมชนทะเลน้อย จะไปใช้บริการสถานีอนามัยในพื้นที่ใกล้เคียงคือสถานีอนามัยตำบลทะเลน้อยซึ่งหลังแรกสร้างในปี พ.ศ.2500 และหลังปัจจุบันสร้างในปี พ.ศ.2538 โดยให้บริการตรวจรักษาพยาบาลชั้นเบื้องต้นแก่ประชาชน นอกจากนี้ยังให้คำปรึกษาแนะนำในการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนอีกด้วย ส่วนการรักษายาบาลชั้นร้ายแรงประชาชนในตำบลทะเลน้อยสามารถเดินทางไปทำการตรวจรักษาพยาบาลได้ที่โรงพยาบาลควนขนุนและโรงพยาบาลพัทลุง

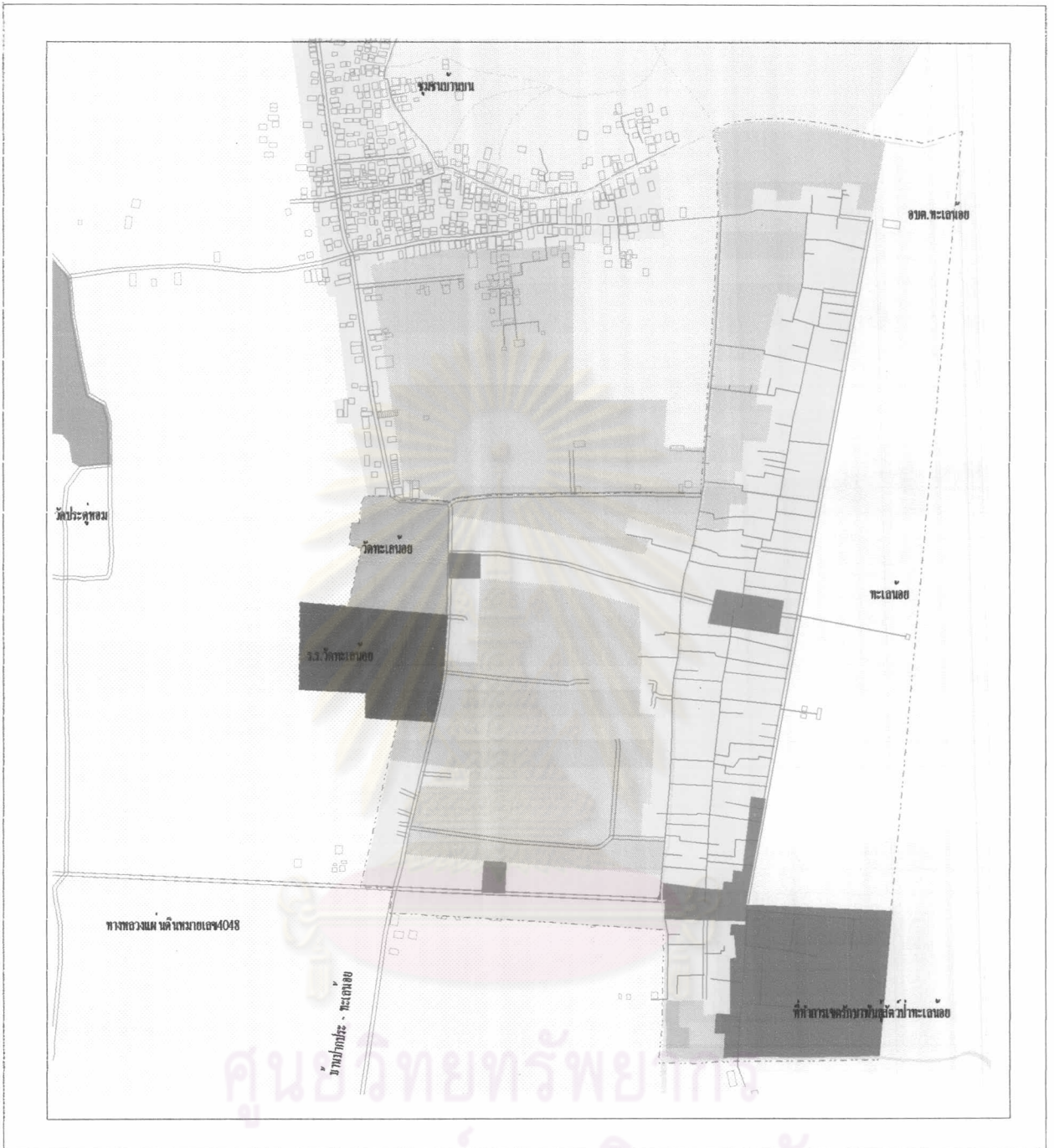
- ตลาด มีตลาดนัดที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา 2 แห่ง คือตลาดนัดวันพุธตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดทะเลน้อยและตลาดนัดวันเสาร์ซึ่งตั้งอยู่บริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 มีสินค้าหลากหลายทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภค

4.3.10 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่เป็นการใช้ที่ดินเพื่อการที่อยู่อาศัยและเป็นการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยพื้นที่ที่เป็นชุมชนหนาแน่นกระจุกตัวอยู่บริเวณริมทะเลน้อยในพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย และ หมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 13 ตำบลพนางตุง นอกจากนั้นเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางการคมนาคม และเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม (แผนที่ 4.12)

สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมอยู่รอบนอกพื้นที่ชุมชนหนาแน่น ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบและที่ราบเชิงเขา โดยจะมีการปลูกพืชไร่ ยางพารา ไม้ผล ทำนา ฯลฯ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้อยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชนทะเลน้อย การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรในพื้นที่หมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลพนางตุงมีน้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งสองหมู่บ้านรวมกัน สำหรับหมู่ 1 ตำบลทะเลน้อยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรร้อยละ 50-74 ของพื้นที่หมู่บ้าน และสำหรับพื้นที่หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรมากที่สุดถึงร้อยละ 75-90 ของพื้นที่หมู่บ้าน⁹ นอกจากพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่รอบนอกชุมชนแล้วยังมีการใช้ที่ดินด้านการเกษตรภายในชุมชนทะเลน้อยโดยการขุดบ่อเลี้ยงปลา โดยเฉพาะในหมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย ปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณบ้าน สำหรับพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 13 ตำบลพนางตุง เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยซึ่งมีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก ทำให้การใช้ที่ดินในบริเวณนี้มีความแตกต่างไปจากหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อยบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ มีการใช้ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมในพื้นที่บริเวณใกล้กับที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเพื่อเป็นการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายอาหาร ตลาดนัด ร้านขายของชำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา

⁹ พัฒนาชุมชน อำเภอควนขนุน, แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน, 2544.

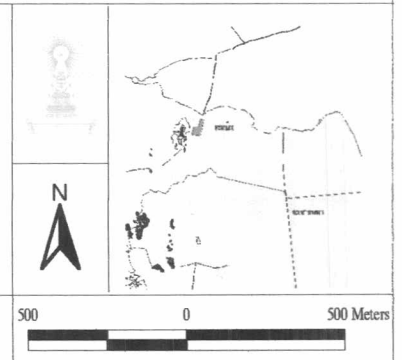

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 4. 12 การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนทะเลน้อย พ.ศ.2546

สัญลักษณ์ :

สะพาน คลล.	ที่อยู่อาศัย	ที่โล่ง/เกษตรกรรมอื่นๆ
ถนน	สถาบันการศึกษา	ทะเลน้อย
ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	สถาบันราชการ	นาข้าว
คลอง/ลำราง	สถาบันศาสนา	สวนยางพารา
	จุดสาหกรรม/คลังสินค้า	ชุมชนอื่นๆ

ที่มา : จากการศึกษา, 2546.

สถาบันการศึกษา สถาบันราชการ ซึ่งได้แก่ ที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย สถานีตำรวจ สถานีอนามัย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนทะเลน้อยจัดได้ว่าไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เนื่องจากปัญหาน้ำท่วมขังพื้นที่ในฤดูฝน และปัญหาดินเปรี้ยวซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของดิน

4.3.11 ระบบนิเวศโดยรอบชุมชน (แผนที่ 4.13)

ลักษณะของพื้นที่โดยรอบพื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วยพื้นที่ 7 ลักษณะ ได้แก่

4.3.11.1 พื้นที่ลุ่มน้ำขัง (Permanently Inundation) เป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง

ตลอดปี พบบริเวณทางตะวันตกเฉียงเหนือของทะเลน้อย ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่นาข้าวของชาวชุมชนทะเลน้อย

4.3.11.2 ป่าเสม็ด พบบริเวณทางทิศใต้ของทะเลน้อยและบริเวณตอนเหนือของพื้นที่ลุ่มน้ำขัง บางบริเวณเป็นพื้นที่ที่มีทุ่งหญ้าปะปนกับป่าเสม็ด ซึ่งพบมากทางทิศตะวันตกของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

4.3.11.3 ทุ่งหญ้า พื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้าส่วนใหญ่กระจายอยู่รอบๆทะเลน้อยและรอบๆป่าเสม็ด ลักษณะพันธุ์พืชที่พบได้แก่ กก กระจุต เป็นต้น ช่วงฤดูฝนพื้นที่ดังกล่าวจะกลายเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขังแต่ช่วงฤดูแล้งจะกลายเป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์

4.3.11.4 นาข้าว พื้นที่นาข้าวพบมากบริเวณทิศตะวันตกและทิศใต้ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยส่วนใหญ่เป็นการทำนาปีซึ่งเริ่มทำกันตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

4.3.11.5 สวนยางพารา พื้นที่สวนยางพาราส่วนใหญ่จะกระจายอยู่รอบๆพื้นที่ลาดเชิงเขา พบมากบริเวณควนพนางตุงจากเดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ป่าที่สำคัญของชุมชน

4.3.11.6 หมู่บ้าน หมู่บ้านส่วนใหญ่กระจายตามพื้นที่ราบและขนานไปกับเส้นทางคมนาคม โดยกระจายปะปนไปกับพื้นที่สวนยางพาราและพื้นที่นา นอกจากนี้ยังมีชุมชนบ้านบนซึ่งเป็นขนาดใหญ่ชุมชนที่ตั้งกระจุกตัวอยู่ใกล้ชุมชนทะเลน้อยทางตะวันตกเฉียงเหนือ

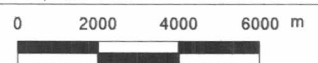

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 4.13 ระบบนิเวศโดยรอบพื้นที่ชุมชน

สัญลักษณ์:

	สะพาน คสล.		ชุมชน		ที่ลุ่มน้ำขัง
	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		ที่โล่ง		ทะเลน้อย
	คลอง/ลำราง		นาข้าว		วัดพืชน้ำ
	ถนน		นาบัว		สวนยางพารา
			ทุ่งหญ้า		ไม้สวนผสม
			ทุ่งหญ้า-ป่าเสม็ด		นาข้าว-หมู่บ้าน
			ป่าเสม็ด		

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2543

4.4 ลักษณะทางประชากร

4.4.1 จำนวนประชากรและการกระจายตัว

เนื่องจากชุมชนทะเลน้อยยังไม่มี การเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรเฉพาะเขตพื้นที่ชุมชน การศึกษาเรื่องจำนวนประชากร จึงได้นำจำนวนประชากรรายหมู่บ้านในพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 13 ตำบลพนางตุง มาศึกษาเพราะประชากรส่วนใหญ่ของทั้ง 5 ตำบลตั้งถิ่นฐานอยู่ริมทะเลน้อย พบว่า พ.ศ. 2545 ชุมชนทะเลน้อยในเขตพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ 1 หมู่ 2 และ หมู่ 13 ตำบลพนางตุงมีประชากรทั้งสิ้น 3,951 คน เป็นชาย 1,490 คน คิดเป็นร้อยละ 49.72 ของประชากรทั้งหมดและเป็นหญิง 1,507 คน คิดเป็นร้อยละ 50.28 ของประชากรทั้งหมด โดยมีสัดส่วนประชากรชาย : หญิง เท่ากับ 0.99

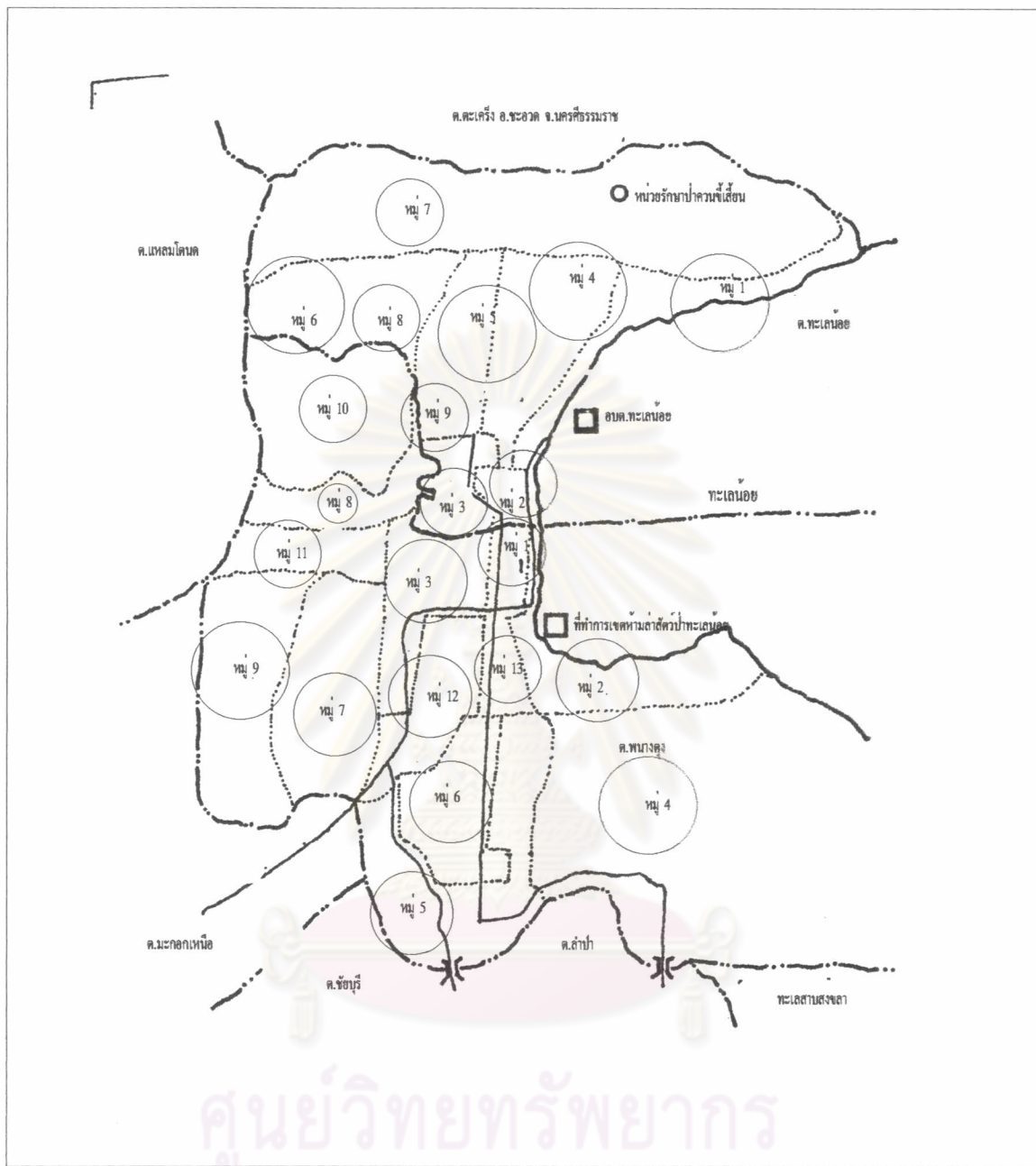
พื้นที่ชุมชนทะเลน้อยรวม 5 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมดตามการสำรวจ จปฐ. ในปี พ.ศ.2546 จำนวน 882 ครัวเรือน โดยพบว่าการกระจายตัวของประชากรและอาคารบ้านเรือนกระจุกตัวอยู่บริเวณพื้นที่ชุมชนหนาแน่นริมทะเลน้อยหรือบริเวณพื้นที่ศึกษามากที่สุด จำนวนครัวเรือนทั้งหมดประมาณ 617 ครัวเรือน นอกจากนั้นประชากรจะตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตามแนวถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ถ้าพิจารณาในระดับตำบลพบว่าประชากรกระจุกตัวหนาแน่นอยู่บริเวณพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย ชุมชนบ้านบน ชุมชนบ้านปลายตรอก และชุมชนธรรมเถียร (แผนที่ 4.14)

ตาราง 4. 1 จำนวนครัวเรือนในเขตพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ 1 หมู่ 2 และ หมู่ 13 ตำบลพนางตุง เปรียบเทียบกับจำนวนครัวเรือนในเขตพื้นที่ศึกษา (ชุมชนทะเลน้อย) พ.ศ.2546

หมู่	ครัวเรือนทั้งหมด	ครัวเรือนในเขตพื้นที่ศึกษา
<u>ต.ทะเลน้อย</u>		
หมู่ 1	191	175
หมู่ 2	117	84
<u>ต.พนางตุง</u>		
หมู่ 1	226	189
หมู่ 2	175	76
หมู่ 13	173	93
รวม	882	617

* ครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน ข้อมูล จปฐ. พ.ศ.2546

* ครัวเรือนในเขตพื้นที่ศึกษา จากการสำรวจ พ.ศ.2546

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

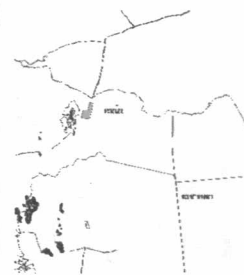
แผนที่ : 4.14 การกระจายตัวของประชากรตำบลพนาสูงและตำบลทะเลน้อย พ.ศ.2545

สัญลักษณ์ :

- เส้นแบ่งหมู่บ้าน
- เส้นแบ่งตำบล

- มากกว่า 1,000 คน
- 801-1,000 คน
- 601-800 คน
- 401-600 คน
- 201-400 คน
- น้อยกว่า 200 คน

ที่มา : จากการศึกษา, 2546.

4.4.2 การเปลี่ยนแปลงและขนาดของประชากร

ตาราง 4.2 เปรียบเทียบจำนวนประชากรรายหมู่บ้านชุมชนทะเลน้อยระหว่าง พ.ศ.2537-2545

หมู่ที่	2537		2545		อัตราการเปลี่ยนแปลง ประชากร(%)
	ประชากร(คน)	ครัวเรือน	ประชากร(คน)	ครัวเรือน	
ต.ทะเลน้อย					
1	895	156	1185	197	4.05
2	554	109	656	104	2.30
รวม/เฉลี่ย	1449	265	1841	301	4.18
ต.พนางดุง					
1	1100	234	786	66	-4.57
2	518	116	654	111	4.28
13	-	-	670	123	-
รวม/เฉลี่ย	1618	350	2110	300	-0.14

ที่มา : กรมการพัฒนารัฐบาล, 2537 และ 2545.

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากรชุมชนทะเลน้อย ในเขตพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ 1 หมู่ 2 และ หมู่ 13 ตำบลพนางดุง พบว่าในปี พ.ศ. 2537 มีประชากรจำนวน 3,067 คน และในปี พ.ศ.2545 มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 3,951 คน ซึ่งจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 884 คนคิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 1.52 % ต่อปี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.5 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนทะเลน้อยส่วนใหญ่ยังคงเป็นอาชีพเกี่ยวกับการผลิตในขั้นปฐมภูมิ ถ้าเป็นอาชีพที่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ก็เป็นการแปรรูปโดยใช้ฝีมือและภูมิปัญญาของคนในชุมชน

ตาราง 4.3 การประกอบอาชีพของคนในชุมชนทะเลน้อย พ.ศ.2544

หมู่	ร้อยละ				รายได้เฉลี่ย/ปี
	ประมงน้ำจืด	เพาะปลูก	หัตถกรรมกระจูด	ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ	
ต.ทะเลน้อย					
1	45.30	2.14	42.74	98.29	30,000
2	26.89	0.19	40.34	94.28	30,000
ต.พนางตุง					
1	28.84	62.79	72.56	100.00	43,000
2	64.49	77.78	95.24	100.00	42,000
เฉลี่ย	41.13	35.73	62.72	97.89	36,250

ที่มา : พัฒนาชุมชน อำเภอควนขนุน, 2544

หมายเหตุ : หมู่ 13 ต. พนางตุงแยกจากหมู่ 1 ต.พนางตุง พ.ศ.2545.

จากตาราง 4.1 พบว่าในปี พ.ศ. 2544 อาชีพของคนในชุมชนทะเลน้อยสามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ อาชีพที่เป็นอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนคือ อาชีพหัตถกรรมสานผลิตภัณฑ์จากกระจูดเฉลี่ยร้อยละ 62.72 รองลงมาคืออาชีพประมงเฉลี่ยร้อยละ 41.13 และอาชีพเพาะปลูกเฉลี่ยร้อยละ 35.73 มีทั้งการปลูกยางพารา สวนผลไม้ พืชไร่ ซึ่งเป็นลักษณะของการเกษตรแบบผสมผสานเฉลี่ยร้อยละ 4.61 นอกจากนี้หลักทั้งสามอาชีพที่เป็นอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนแล้วยังมีอาชีพอื่นๆเช่น รับจ้าง ค้าขาย ซ่อมเครื่องยนต์ ฯลฯ โดยที่คนในชุมชนทะเลน้อยประกอบอาชีพต่างๆมากกว่า 1 อาชีพถึงร้อยละ 97.89 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 36,250 บาท คนที่ประกอบอาชีพประมงจะมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีประมาณ 17,500 บาท และอาชีพหัตถกรรมสานผลิตภัณฑ์จากกระจูดมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 15,000 บาท ซึ่งจะเห็นว่าคนในพื้นที่ตำบลพนางตุงจะมีรายได้เฉลี่ยมากกว่าคนในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อย เป็นที่ตั้งของศูนย์บริการนักท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในพื้นที่ตำบลพนางตุง ทำให้คนในชุมชนสามารถหารายได้จากการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง

4.6 ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม

4.6.1 การศึกษา ระดับการศึกษาของประชากรในชุมชนทะเลน้อยแสดงดังตาราง

ตาราง 4.4 ระดับการศึกษาของประชากรชุมชนทะเลน้อย

ระดับการศึกษา	% ของทั้งหมด
กำลังศึกษา	26.44
จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	60.09
จบชั้น ม.ต้นหรือเทียบเท่า	8.83
จบชั้น ม.ปลายหรือเทียบเท่า	0.95
จบอนุปริญญาหรือเทียบเท่า	1.01
จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า	1.07
ไม่รู้หนังสือ	1.61

ที่มา : พัฒนาชุมชน อำเภอควนขนุน, 2544

จากตารางแสดงระดับการศึกษาพบว่าประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาร้อยละ 60.09 รองลงมาคือจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ร้อยละ 8.83 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าร้อยละ 1.07 จบการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่าร้อยละ 1.01 จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ร้อยละ 0.95 และผู้ที่กำลังศึกษาร้อยละ 26.44 โดยมีผู้ไม่รู้หนังสือเพียงร้อยละ 1.61

นอกจากนี้ชุมชนทะเลน้อยยังมีการจัดอบรมกิจกรรมด้านการศึกษา กิจกรรมด้านอาชีพ และกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัยให้แก่คนในชุมชน เช่น การจัดกลุ่มฝึกอบรมช่างฝีมือ การจัดกลุ่มฝึกอบรมด้านยาเสพติด การจัดกลุ่มฝึกอบรมด้านสุขภาพอนามัย เป็นต้น

4.6.2 การรวมกลุ่ม

ในด้านการรวมกลุ่มชุมชนทะเลน้อยมีลักษณะทางสังคมเป็นสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน พบว่าในปี 2544มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มสมาชิก ธกส. ร้อยละ 64.12 ของประชากรใน 5 หมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกรกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มประมงร้อยละ 36.59 ของประชากรใน 5 หมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ร้อยละ 5.76 ของประชากรใน 5 หมู่บ้าน โดยประชากรในหนึ่งครัวเรือนอาจเป็นสมาชิกมากกว่าหนึ่งกลุ่ม

4.6.3 ศาสนา ประชากรในชุมชนทะเลน้อยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีวัดที่สำคัญๆบริเวณ ชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบชุมชนดังนี้

1) วัดทะเลน้อย ตั้งอยู่เลขที่ 56 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย สังกัดคณะ สงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ระหว่างควนพนางตุงกับทะเลน้อย มีเนื้อที่ 34 ไร่ 2 งาน สร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2154 เดิมมีนามว่า "วัดแจ้ง" ต่อมาได้มีวัดมาสร้างขึ้นอยู่ตอนบนชาวบ้านเรียกว่า "วัดบน"และ เรียกวัดทะเลน้อยว่า "วัดล่าง" เพราะตั้งอยู่บนที่ราบต่ำ ทางวัดได้เปิดสอนปริยัติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 วัดทะเลน้อยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2208 ได้ผูกพัทธสีมาเมื่อ พ.ศ. 2215¹⁰

2) วัดประดู่หอม ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลทะเลน้อย สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย มีเนื้อที่ 44 ไร่ 30 ตารางวา พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม วัดประดู่หอมสร้างเมื่อ พ.ศ. 2256 ในสมัยขุนหลวงสรศักดิ์ (พระเจ้าเสือ) แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง กษัตริย์แห่ง กรุงศรีอยุธยา ชาวบ้านมักเรียกว่า "วัดบน" ได้เปิดสอนปริยัติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ได้รับพระ ราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2312 ผูกพัทธสีมา พ.ศ. 2317¹¹

3) วัดควนพนางตุง ตั้งอยู่ หมู่ 3 ตำบลพนางตุง สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2468 โดยมีพระธรรมธรสิน ทองพูลเอียด ดำเนินการสร้าง วัดบนที่ราชพัสดุ ซึ่งเป็นที่ว่าการอำเภอพนางตุงเดิม ได้รับการพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ 2 สิงหาคม 2489¹²

4) วัดสวนธรรมเจดีย์ ตั้งอยู่บ้านควนสูง หมู่ 3 ตำบล พนางตุง สังกัดคณะ สงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ 15 ไร่ 2 งาน พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่เนินสูง วัดสวนธรรมเจดีย์ แต่เดิมได้สร้าง เจดีย์ขึ้นก่อน โดยสมภารวัดทะเลน้อย มีพระสงฆ์ปฏิบัติธรรมดูแลรักษา ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศยกฐานะเป็นวัด มีพระสงฆ์เมื่อ 28 มกราคม พ.ศ. 2513 ชาวบ้านเรียกว่า "วัดควน สูง" วัดสวนธรรมเจดีย์ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2513¹³

นอกจากนี้ยังมีวัดอื่นๆ ในพื้นที่ ตำบลทะเลน้อยและตำบลพนางตุง ได้แก่ วัดธรรมเถียร วัดธรรมสามัคคี วัดไทรงาม เป็นต้น

¹⁰ กองพุทธศาสนสถาน กรมศาสนา, ประวัติวัดที่วราชอาณาจักร : เล่ม 3, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), หน้า 738.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 778.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 702.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 835.

4.6.4 วัฒนธรรมประเพณี

4.6.4.1 **คติความเชื่อ** คติความเชื่อส่วนใหญ่ของคนในชุมชนทะเลน้อยเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกสร้างบ้านเรือน ดังนี้

- การปลูกสร้างบ้านเรือนต้องเลือกวัน เวลาที่เหมาะสมตามคติโหราศาสตร์ นิยมเลือกวันศุกร์ก่อสร้างที่เป็นมงคล เลือกทิศทางและทำเลไม่ขัดต่อคติความเชื่อ

- ในอดีตไม่นิยมปลูกบ้านขวางตะวัน เพราะเชื่อว่าเป็นการขวางโลก ซึ่งจะส่งผลไปยังผังบ้านในปัจจุบันคือจะสร้างยุ่งช้าวุ่นวายทางด้านตะวันตกหรือตะวันออกของตัวบ้านเพื่อเว้นพื้นที่ทางด้านทิศเหนือหรือทิศใต้เอาไว้เพื่อเรือนหลังใหม่ที่ปลูกจะได้ไม่ขวางตะวัน การปลูกเรือนขวางตะวันแสงแดดจะส่องเข้ามาในบ้านได้มาก อีกทั้งเป็นการด้านทางลมทางฝนฝนสาดเข้าบ้านพายุพัดพังได้ง่าย แต่การที่ปลูกยุ่งช้าวุ่นวายขวางตะวันเพราะยุ่งช้าต้องการแสงแดดมากเพื่อช้าจะได้ไม่อัปชั้น ปัจจุบันไม่พบยุ่งช้าในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยเนื่องจากประชากรในชุมชนโดยไม่ได้ทำในในพื้นที่บริเวณบ้าน อีกทั้งในชุมชนมีประชากรอยู่อย่างหนาแน่นจึงได้มีการขยายครอบครัวไปสร้างบ้านเรือนในพื้นที่ว่างซึ่งเป็นยุ่งช้าเดิม

- ไม่นิยมปลูกบ้านสองชั้น เนื่องจากกลัวว่าความสูงของบ้านจะเป็นการด้านลมพายุ และการปลูกบ้าน 2 ชั้นยังเป็นการยากต่อการหลีกเลี่ยงคดีด้านภาวะธรรมที่ไม่นิยมนั่ง ยืนในระดับสูงกว่าผู้อาวุโส แต่ในปัจจุบันคติความเชื่อในเรื่องนี้ได้เลือนหายไปตั้งแต่ในยุคไปมาค้าขายใช้เรือแม่เหล็ก ช่วงทำเรือขนถ่ายสินค้า การค้าบริเวณชุมชนมีความเจริญ เพื่อสนองต่อการใช้สอยประโยชน์อาคารเพื่อการค้าอีกทั้งพื้นที่ในการปลูกสร้างบ้านเรือนมีอย่างจำกัด ทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะในพื้นที่ท่าเรือย่านหัวเลี้ยวนิยมสร้างบ้านเรือนเป็นห้องแถวไม้ 2 ชั้น

- ไม่นิยมทำระเบียบให้เสมอกับพื้นเรือน ซึ่งเป็นความเชื่อด้านภาวะธรรมอย่างหนึ่งคือเมื่อบุตรหลานมาเยี่ยมผู้เฒ่าผู้แก่จะได้นั่งพื้นระเบียบในระดับที่ต่ำกว่า

- นิยมทำ "เชิง" ไว้ในห้องนอน เชิง คือ หิ้งที่ไว้สำหรับเก็บของมีค่า วัตถุมงคลและของที่เคารพบูชา โดยมักทำหิ้งเก็บไว้ในห้องนอนตรงจุดที่อยู่เหนือที่นอน

นอกจากการสร้างเรือนแล้วในอดีตยังมีคติความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมงคือการหยุดทำประมงในช่วง 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ และหยุดทำการประมงในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปีซึ่งเป็นฤดูที่ปลาวางไข่ ทำให้สัตว์น้ำสามารถแพร่ขยายพันธุ์และเลี้ยงตัวอ่อนได้ระยะหนึ่ง และเคล็ดลับในการรักษาเครื่องมือประมงให้คงทนสามารถใช้ทำประมงได้นาน และเชื่อว่าเมื่อปฏิบัติแล้วสามารถจับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันคติความเชื่อต่างๆ

ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป การปลูกสร้างบ้านเรือนจะเป็นผลเนื่องมาจากประโยชน์ใช้สอยมากกว่า คติความเชื่อดั้งเดิม โดยจะพบอาคาร 2 ชั้นปลูกขวางตะวันอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะพื้นที่ริมถนน ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหมดไป เปลี่ยนเป็นการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อให้สามารถจับปลา ได้ในปริมาณมากเข้ามาแทนคติความเชื่อดั้งเดิมที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญา ความมีเหตุผล เข้าใจ วิถีชีวิต คุณค่าและวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาในลักษณะที่เป็นรูปธรรม

4.6.4.2 ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในชุมชนทะเลน้อยในรอบปีแบ่งเป็น ประเพณี เกี่ยวกับการทำมาหากิน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีเกี่ยวกับชุมชนและสังคม ซึ่งประเพณี เหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดพิธีกรรมและการละเล่นต่าง

1) ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน ในสังคมเกษตรกรรมการทำมาหากินอัน เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะมนุษย์ยังต้องพึ่งพาผลผลิตจากธรรมชาติและ ปრაการการณ์ทางธรรมชาติอันเป็นวิถีชีวิตที่สำคัญของมนุษย์ในสังคมเกษตรกรรม ประเพณี สำคัญที่ชาวประมงในชุมชนทะเลน้อยทำสืบทอดกันมา คือ การหยุดทำประมงในช่วง 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ และหยุดทำการประมงในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปีซึ่งเป็นฤดูที่ปลาวางไข่ ทำให้สัตว์น้ำ สามารถแพร่ขยายพันธุ์และเลี้ยงตัวอ่อนได้ระยะหนึ่ง แต่ปัจจุบันได้ลดความเคร่งครัดลง

2) ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต มีบทบาทสำคัญในการย้ำความเป็นญาติมิตรของ กลุ่มบ้านและรักษาความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่ชาวทะเลน้อยปฏิบัติ สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันได้แก่

- กินงาน กินวาน ข้าวหม้อแกงหม้อ เป็นวัฒนธรรมการพึ่งพาของ ชาวใต้ นิยมใช้ธรรมเนียมการกินเป็นวิธีร่วมแรงร่วมใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในงานที่แต่ละ ครอบครัวทำเองไม่ไหวให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ทำนองเดียวกับการลงแขกของภาคกลาง

กินงาน บางครั้งอาจเรียกว่า กินการ กินเหนียว ช่วยงาน ช่วยการ ซึ่ง จะมีขึ้นเมื่อถือเป็นการสำคัญและเป็นหน้าที่ของญาติมิตรที่จะต้องไปช่วยเหลือ เช่น งานศพ บวช นาค แต่งงานและงานบุญต่างๆ โดยชาวบ้านจะไปรวมกลุ่มกันและแบ่งงานกันทำตามถนัด การ ช่วยเหลือเช่นนี้เป็นไปโดยอัตโนมัติ เพราะเป็นเรื่องของน้ำใจ เจ้าของงานไม่ต้องบอกกล่าว ขึ้นอยู่ กับความผูกพันระหว่างเจ้าภาพกับเพื่อนบ้าน จำนวนผู้ไปช่วยงานจึงสะท้อนความกว้างขวาง การ ยอมรับนับถือที่คนในชุมชนมีต่อเจ้าภาพ โดยธรรมเนียมเมื่อมีงาน เจ้าภาพต้องเลี้ยงดูผู้ที่มาช่วย งานให้ทั่วหน้า จะปลูกโรงครัวหรือโรงเลี้ยงขึ้นเป็นพิเศษ ญาติมิตรที่สนิทจะช่วยกันหาของกินของ

ใช้ไปช่วย ใครมีมะพร้าว มีผักปลา ผลไม้ ของใช้ต่างๆ ก็ขนเอาไปช่วยงาน และเป็นแขกไปพร้อมๆกัน

กีนวาน ตรงกับธรรมเนียม “ลงแขก” ของภาคกลาง คือเป็นการงานที่เพื่อนบ้านให้มาช่วยลงแรงทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่คิดค่าแรงและไม่มีเงื่อนไขว่าจะต้องใช้แรงงานคืน มีแต่เลี้ยงอาหารเท่านั้น งานที่ออกปากผู้อื่นมักเป็นงานหนักเข้าทำนอง “โบราณว่าถ้าเหลือกำลังลากรให้ออกปากบอกแขกช่วยแบกหาม” เช่น งานหามเรือนจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง งานไถนา งานเก็บเกี่ยวข้าว งานหาบข้าว ปลุกเรือน ชูดมะพร้าว ทำขนมในงานเทศกาลเดือนสิบ เป็นต้น ในวันงานผู้ไปงานกีนงานจะต้องนำเครื่องมืออุปกรณ์ไปด้วย

ข้าวหม้อแกงหม้อ เป็นธรรมเนียมเลี้ยงแขกจากต่างถิ่นที่เดินทางมาเยี่ยมเป็นคณะ เช่น คณะที่มาทอดกฐิน ทอดผ้าป่า และบางครั้งก็เป็นการเลี้ยงแสดงความยินดีแก่บุคคลในท้องถิ่นที่ได้รับตำแหน่ง หรือเป็นการสังสรรค์ในหมู่คณะ ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะจัดอาหารบ้านละ ๑ อย่าง พร้อมข้าว ๑ หม้อ กะให้พอแก่จำนวนแก่ผู้มากินเลี้ยง นำมารวมกันเลี้ยงแขก การที่จัดตามวันเวลาที่นัดหมาย เลี้ยงเสร็จแล้วต่างคนต่างก็เก็บของของตน ในการจัดเลี้ยงไม่มีการบังคับกะเกณฑ์เพียงแต่ผู้นำท้องถิ่นบอกเล่านัดหมายไปเท่านั้น เป็นการสร้างความสามัคคีและเป็นการแบ่งเบาภาระของครอบครัว ธรรมเนียมข้าวหม้อแกงหม้อนี้ ยังถือปฏิบัติกันทั่วไป เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลเดือนสิบ หรืองานบุญต่าง ชาวบ้านแต่ละคนจะทำกับข้าวขึ้นคนละอย่างในปริมาณมากเพียงพอสำหรับคนที่เข้ามาร่วมงานแล้วมานั่งรวมกลุ่มกันกินตามบริเวณวัด

- วันนัด คือ วันที่จัดให้มีตลาดนัดขึ้นเฉพาะวันที่กำหนดเพื่อเป็นที่ชุมนุมในการซื้อขายที่มีได้ตั้งอยู่เป็นประจำ โดยชาวบ้านในชุมชนละแวกใกล้เคียงกันกำหนดวันและสถานที่ขึ้นเองแบบหมุนเวียนไปยังสถานที่ที่เหมาะสมไปครบทุกจุดแล้วย้อนกลับมาจัดที่เดิมใหม่ หมุนเวียนเป็นประจำ โดยตลาดในวันนัดเป็นเครือข่ายที่จัดขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตที่ได้จากการจับสัตว์น้ำในท้องถิ่น รวมถึงการซื้อขายของกินของใช้ที่จำเป็นต่างๆ วันนัดจะถูกกำหนดขึ้นบริเวณใกล้ชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนมากพอสมควร และเป็นสถานที่ที่สะดวกต่อการเดินทาง

3) ประเพณีที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคม พิธีกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เทวดา และผีทุกชนิด และเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนมาร่วมได้ พิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคมนี้อาจมีบทบาทสำคัญในการทำให้ชาวบ้านต่างมีความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งเป็นโอกาสที่ชาวบ้านจะได้ร่วมกันทำบุญทำทาน กิน

เลี้ยงและวิ่งเริงสนุกสานด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นเหตุให้มีการรวมญาติมิตรที่อยู่ห่างไกลมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กันอีกด้วย ประเพณีที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาได้แก่

- **ประเพณีวันว่าง** หรือประเพณีวันสงกรานต์ ตามสุริยคติถือเอาวันที่ 13 – 15 เมษายน ซึ่งถือว่าเป็นวันว่าง (วันว่างเทวดา) โดยถือเอาวันที่ 13 เมษายนเป็นวันมหาสงกรานต์ วันที่ 14 เมษายนเป็นวันเนาซึ่งถือว่าไม่มีเทวดามารักษาเมือง ในวันนี้ชาวบ้านจะหยุดงานต่างๆแล้วไปชุมนุมกันที่วัด มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ เล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานในอดีตมีการละเล่นย่ำซาก (ลาวกระทบไม้) สะบ้า ซึ่งการเล่นสะบ้าจะเล่นกันในเชิงพนัน แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการเล่นไฮโลซึ่งมีการเล่นกันอย่างเปิดเผยโดยเฉพาะในวันว่าง เจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่จับกุมเพราะถือว่าเป็นการเล่นตามประเพณี

- **ประเพณีชิงเปรต** เป็นประเพณีในวันสารทซึ่งตรงกับเดือน 10 แรม 1 ค่ำ และเดือน 10 แรม 15 ค่ำ ในวันชิงเปรตเชื่อกันว่าเป็นวันที่ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วและตกรกขึ้นมากพบปะญาติพี่น้องของตนในเมืองมนุษย์ในเดือน 10 แรม 1 ค่ำ และกลับไปในเดือน 10 แรม 15 ค่ำ ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ต่างก็ไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในการทำบุญนั้นทุกคนต่างนำสิ่งของซึ่งได้แก่ ข้าวสุก ข้าวสาร ตลอดจนขนมต่างๆไปวัดพร้อมทั้ง

ดอกไม้ รูป เทียน ขนมสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ ขนมบ้า ลา พอง ขนมเบร้า และขนมเทียน โดยจะใส่รวมกันในภาชนะขนาดใหญ่ จัดเป็นชุดๆเรียกว่า สำหรับหรือ มริบ เพื่อนำไปถวายพระแทนขนมกระยาสารของภาคกลาง แล้วนำขนมอีกส่วนหนึ่งไปวางให้ทานที่บริเวณวัดเรียกว่า “ตั้งเปรต” เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเสร็จพิธีตั้งเปรตก็มีการ “ชิงเปรต” โดยผู้ที่ไปร่วมทำ

บุญทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะแย่งเอาขนมที่ตั้งไว้มาเป็นของตน ถือกันว่าถ้าได้กินขนมที่เหลือจากบูชายายแล้วจะเป็นสิริมงคล โดยพิธีซึ่งเปรตบริเวณชุมชนทะเลน้อยทำกันบริเวณลานวัด สนามฟุตบอลโรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร) และลานบริเวณศาลพ่อตามาก

- **ประเพณีชักพระ** เป็นประเพณีของภาคใต้ที่ทำกันในวันออกพรรษา ซึ่งตรงกับเดือน 11 ขึ้น 15 ค่ำ เป็นประเพณีที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณ สันนิษฐานว่าประเพณีนี้เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอินเดียตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ ต่อมาพุทธศาสนิกชนได้นำเอาคติความเชื่อนี้มาดัดแปลงให้สอดคล้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยมีความเป็นมาเล่าเป็นเชิงพุทธตำนานว่าในเดือน 11 ขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันสุดท้ายของพรรษาที่พระพุทธเจ้าได้ไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์ เพื่อโปรดพุทธมารดาจนกระทั่งเดือน 11 แรม 1 ค่ำ ซึ่งเป็นวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนได้มารอรับเสด็จอย่างเนืองแน่น พร้อมกับเตรียมภัตตาหารไปถวายด้วย แต่เนื่องจากพุทธศาสนิกชนมีเป็นจำนวนมากจนไม่สามารถเข้าไปถวายภัตตาหารถึงพระพุทธองค์ได้ทุกคนจึงใช้วิธีห่อภัตตาหารด้วยใบไม้โยนไปโดยถือว่าเป็นการถวายที่ตั้งใจด้วยความบริสุทธิ์ เหตุนี้จึงเกิดประเพณี “ห่อต้ม” “ห่อปัด” ขึ้น เพื่อเป็นการแสดงความปิตินดีที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์ พุทธศาสนิกชนได้อัญเชิญพระพุทธองค์ขึ้นประทับบนบุษบกที่เตรียมไว้ แล้วแห่แหนกันไปยังที่ประทับของพระพุทธองค์ ครั้นเลยพุทธกาลมาแล้วและเมื่อมีพระพุทธรูปขึ้น พุทธศาสนิกชนจึงนำเอาพระพุทธรูปยกแห่แหนสมมุติแทนพระพุทธองค์ ซึ่งกระทำกันในเดือน 11 แรม 1 ค่ำ ของทุกปีสืบมาจนเป็นประเพณีชักพระในปัจจุบัน

นอกจากพุทธตำนานที่ได้กล่าวมาแล้วน่าจะมีคติความเชื่อดั้งเดิมอันเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยเพราะในเดือน 11 เป็นช่วงที่ภาคใต้เริ่มเข้าสู่ฤดูฝน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นการชักพระจึงอาจเป็นการขอให้ฝนตกตามฤดูกาล ในการจัดเรือพระจะเป็นหน้าที่ของคนในชุมชน โดยมีการตกแต่งบุษบกกันอย่างวิจิตรบรรจงโดยการชักพระของชุมชนทะเลน้อยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

การชักพระทางบก หรือลากพระบก เป็นการชักพระของวัดที่อยู่บนที่ดอนไกลจากแม่น้ำลำคลอง ในอดีตอาจใช้ล้อเลื่อน แต่ปัจจุบันบางวัดได้ใช้รถยนต์มาดัดแปลงตกแต่งเป็นเรือพระ เช่น วัดพนางตุง วัดธรรมเสถียร

การชักพระทางน้ำ หรือลากพระน้ำ เป็นการชักพระของวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลองมีความสะดวกในการชักลาก ปัจจุบันวัดในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของประเพณีชักพระทางน้ำคือ วัดทะเลน้อยซึ่งกระทำสืบเนื่องจากมาจากอดีต เนื่องจากในอดีตวัดทะเลน้อยอยู่ติดกับลำน้ำที่ออกสู่ทะเลน้อยตามแนวคลองนางเรียม แต่ปัจจุบันมีการถมคลองนางเรียมส่วนที่อยู่ติดกับวัดเพื่อความสะดวกในการคมนาคมทางบก แต่ชาวชุมชนก็ยังรักษาประเพณีนี้ไว้ ลักษณะเรือพระน้ำของวัดทะเลน้อยในปัจจุบันยังคงใช้เรือ 2 - 3 ลำ มาเรียงขนานกันแล้วหา

ไม้มาทาบตามขวางของเรือเหล่านั้น แล้วผูกมัดเชื่อมโยงให้แน่นให้พื้นราบเสมอกัน (เช่นเดียวกับในอดีต) แล้ววางบุษบกบริเวณกลางเรือค่อนไปทางหัวเรือ โดยจะมีพระสงฆ์นั่งในลำเรือด้วย บริเวณหัวเรือหรือด้านหน้าบุษบกใช้เป็นที่วางเครื่องประโคม ส่วนท้ายเรือจะใช้เป็นที่ให้ชาวบ้านรับต้ม (ข้าวเหนียวหนึ่งกะทิ ห่อใบกระทู้อึ่งเป็นรูปสามเหลี่ยม)

ก่อนการชักพระ จะมีการคุมโพน หมายถึง การตีโพนหรือตีกลองตัดแบบประโคมพระ ซึ่งนิยมกระทำก่อนวันชักพระประมาณ 3 – 7 วัน เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้ว่าวันออกพรรษาได้เวียนมาครบรอบแล้วให้พุทธศาสนิกชนละแวกวัดไปร่วมบริจาคสิ่งของและเข้าร่วมพิธีชักพระ

การชักพระได้กำหนดจุดนัดหมายหรือสถานที่ชักพระไปชุมนุมกัน คือ บริเวณริมทะเลน้อย เพราะเป็นบริเวณที่ไม่ห่างไกลจากวัดต่างๆ บริเวณตำบลทะเลน้อยและตำบลนางตุ้งมากนัก อีกทั้งยังเป็นบริเวณที่คนโดยทั่วไปมาทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ร่วมกัน สำหรับการชักพระทางน้ำจะใช้เรือพายชักลาก ส่วนชักพระทางบกจะใช้คนชักลาก โดยชาวบ้านจะเข้าร่วมขบวนลากพระกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งบริเวณนี้เป็นจุดศูนย์รวมเรือพระทั้งตำบล ชุมชนทะเลน้อยมีการจัดประเพณีชักพระขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ มีผู้คนมาจากทั่วทุกสารทิศ ทั้งคนในพื้นที่ตำบลใกล้เคียง นักท่องเที่ยว จึงมีการออกจ่าสินค้าต่างมากมายรวมทั้งสินค้าพื้นเมืองของตำบลอื่นๆ ในจังหวัดพัทลุง

4) ประเพณีแข่งเรือ เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่นิยมทำกันในวันออกพรรษาหลังจากประเพณีชักพระ โดยปกติจะแข่งขันกันในขณะที่ชักพระจนถึงที่หมายแล้ว นอกจากนี้ในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยจะมีประเพณีแข่งเรือพายประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ในเทศกาล “ล่อนเรือ-แลนง” ซึ่งเป็นเทศกาลที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมทะเลน้อย

ข้อสันนิษฐานหนึ่งของการจัดประเพณีแข่งเรือ ในอดีตสันนิษฐานว่าประเพณีแข่งเรือมีขึ้นเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน และเรือเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชาวชุมชนทะเลน้อยมานาน ประเพณีแข่งเรือจึงเป็นประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนทะเลน้อยกับทะเลน้อยซึ่งเปรียบเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำซึ่งอยู่คู่กับชาวชุมชนมาช้านาน

4.6.4.3 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในอดีตชุมชนทะเลน้อยอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันโดยการไปมาหาสู่เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของอุปโภค-บริโภคซึ่งกันและกันและได้ทำต่อเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน โดยมีธรรมเนียมการพึ่งพากันที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ วัฒนธรรมการกินงาน กินวาน ข้าวหม้อแกงหม้อ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันในงานต่างๆให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ถึงแม้ว่าชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีประชากรอาศัยหนาแน่นกว่า 600 ครัวเรือน แต่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เกือบทุกหลังคาเรือนจะรู้จักกันทั่วทั้งหมู่บ้าน ไม่เพียงแต่ภายในชุมชนเท่านั้น ความสัมพันธ์นี้ยังรวมไปถึงชุมชนบ้านบนซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย

ชุมชนทะเลน้อยมีความสัมพันธ์อันดีกันทั้งภายในชุมชนเองและกับชุมชนใกล้เคียง มีความสามัคคีเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมของส่วนรวมของหมู่บ้านในหลายด้าน เช่น การบูรณะวัด การซ่อมแซมโรงเรียน การสร้างถนน การขุดคูระบายน้ำ ฯลฯ

4.7 การท่องเที่ยวทะเลน้อยและพื้นที่ใกล้เคียง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเสนอแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชาติสำหรับพื้นที่เขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่าทะเลน้อยโดยมีกรมป่าไม้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดตั้งเขตพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชายฝั่งทะเลสาบสงขลาตั้งแต่ทะเลน้อยไปจนถึงทะเลหลวงในพื้นที่การปกครองของจังหวัดพัทลุง¹⁴

¹⁴ วิทยากรณ์ จรัสด้วง, "การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 4.

4.7.1 แหล่งท่องเที่ยวในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จำแนกเป็น 2 ประเภทได้แก่

4.7.1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดที่น่าสนใจที่สุดในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย คือบริเวณทะเลน้อยซึ่งเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีลักษณะพิเศษ มีธรรมชาติที่สวยงามและเป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำ มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศสูง จุดซึ่งเป็นที่น่าสนใจบริเวณทะเลน้อย ได้แก่

1) อุทยานนกน้ำทะเลน้อย เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวสนใจธรรมชาติ โดยเฉพาะนกนานาชนิดที่อาศัยหากินในบึงน้ำ บริเวณที่พบเห็นนกได้ชัดเจนในทะเลน้อย ได้แก่บริเวณดงนกนางนวล จะพบฝูงนกนางนวลในบริเวณห่างจากท่าเรือประมาณ 150 เมตร ซึ่งนกนางนวลที่พบส่วนใหญ่เป็นนกนางนวลแถบดำปีกขาวและนกนางนวลแถบเคราขาว โดยเฉพาะช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน และบริเวณดงนกเป็ดน้ำจะพบนกเป็ดน้ำตามดงกระจูดหนูและบริเวณดงบัวสายหรือบัวหลวง ซึ่งสามารถพบได้ตลอดปี โดยเฉพาะนกเป็ดแดงและนกเป็ดคับแคส่วนนกเป็ดลายและนกเป็ดชนิดอื่นๆจะอพยพมาในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม

2) ทะเลบัว เป็นบริเวณที่มีบัวสายที่เป็นบัวพื้นเมือง มีดอกสีชมพูบานสะพรั่งช่วงเช้า ทะเลบัวมีพื้นที่กว้างใหญ่ ซึ่งไม่ห่างจากบริเวณที่ทำกรอุทยานฯ จะมีนกยางกรอก นกอีลุ้มควาย นกพริก จะมาเดินหากินอยู่บนใบบัว

3) จุดพักผ่อนของนักท่องเที่ยวเพื่อดูธรรมชาติของทะเลน้อย ได้แก่

- ศาลาท่าเรือ เป็นจุดแรกที่สามารถพักผ่อน มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่อยู่บนตลิ่งใกล้ทางเข้าเขตอุทยาน เป็นท่าลงเรือไปชมธรรมชาติรอบทะเลน้อย

- ทางเดินสะพานไม้รอบที่ทำกรฯ ซึ่งจัดสร้างเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เดินชมธรรมชาติของพืชน้ำ โดยเฉพาะพืชน้ำสำคัญของบริเวณนี้คือ กระจูด ซึ่งทางเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยนำมาปลูกแสดงไว้ และยังสามารถพบนกเช่น นกไก่อ้น นกพริก นกอีลุ้ม นกยางควม นอกจากนี้มีพืชน้ำ เช่น บัวสาย จอกหูหนู ผักตบชวา ส่วนปลา ได้แก่ ปลากระตี่ ปลาช่อน ซึ่งสามารถพบเห็นได้ตลอดทางเดินไม้

- ศาลาน้ำ สามารถพักผ่อนได้ในบรรยากาศที่แวดล้อมด้วยน้ำที่มีลมเย็นพัดผ่าน ท่ามกลางกลุ่มบัวสาย จอกหูหนูและนกน้ำที่มากินรอบศาลาอย่างอิสระ ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่จะมานั่งพักผ่อน สัมผัสประทานอาหาร

- ศาลานางเริ่ม ตั้งอยู่บริเวณปากคลองนางเริ่มเป็นศาลาที่ปลูกกลางน้ำมีบรรยากาศร่มรื่น ลมเย็นสบาย และมีห้องสุขาไว้บริการ

- ดงบัวบา อยู่บริเวณอยู่ช่วงระหว่างคลองบ้านกลางกับคลองนางเรียม เป็นบัวที่มีดอกเล็ก ๆ สีขาวเกสรสีเหลืองเรียกว่า "บัวบา" หรือชาน้ำ อยู่ถัดมาจากบริเวณแหลมดิน ซึ่งเป็นจุดดูนกน้ำและนกชายเลนได้เป็นอย่างดี นกที่เด่นในบริเวณนี้ได้แก่ นาดินเทียน นกช้อน หอยขาว นกหัวโตหลังจุดทองและนกแอ่นทุ่งใหญ่ ซึ่งอาจได้พบนกกาบบัวหรือนกตะกรุมเดินหากินอยู่ในบริเวณนี้

4.7.1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1) ชุมชนทะเลน้อย ซึ่งเป็นชุมชนที่ทำประมงและทำนา มีตลาดจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองซึ่งถือได้ว่าเป็นของฝากจากทะเลน้อย ได้แก่ผลิตภัณฑ์กระจุต หนัตถกรรมเสื่อกระจุต หมวกฝารองจาน แผ่นรองแก้ว กระเป่า และผลิตผลจากประมงทะเลน้อยที่มีชื่อเสียงคือปลาตุกร้า

2) ศูนย์หัตถกรรมจักสานผลิตภัณฑ์กระจุต ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลพนาสูง ในส่วนนี้นักท่องเที่ยวจะได้เห็นถึงกรรมวิธีการผลิต และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์กระจุต ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านหัตถกรรมเสื่อกระจุตตำบลพนาสูง

3) ศูนย์ศิลปาชีพทอผ้าบ้านป่าหัวเขียว ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย ซึ่งมีการฝึกอบรม เผยแพร่และจำหน่ายหัตถกรรมการทอผ้าของกลุ่มชุมชนบริเวณทะเลน้อย

4) ศาสนสถาน ได้แก่ วัดทะเลน้อย วัดธรรมเจดีย์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลพนาสูง วัดประคูนอม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลทะเลน้อย วัดทะเลน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อยซึ่งชุมชนทะเลน้อยยังคงรักษาประเพณีท้องถิ่นที่ขึ้นชื่อคือ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง โดยเฉพาะประเพณีชักพระที่กระทำกันในเดือนตุลาคมของทุกปี ถือเป็นประเพณีสำคัญของชุมชน

สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง (ระยะทางไม่เกิน 40 กิโลเมตร) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมืองพัทลุง เช่น วัดวัง วัดเจ้าเมืองพัทลุง ถ้ำคูหาสวรรค์ และหาดแสนสุขลำปำ อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัด

4.7.2 เส้นทางท่องเที่ยวในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

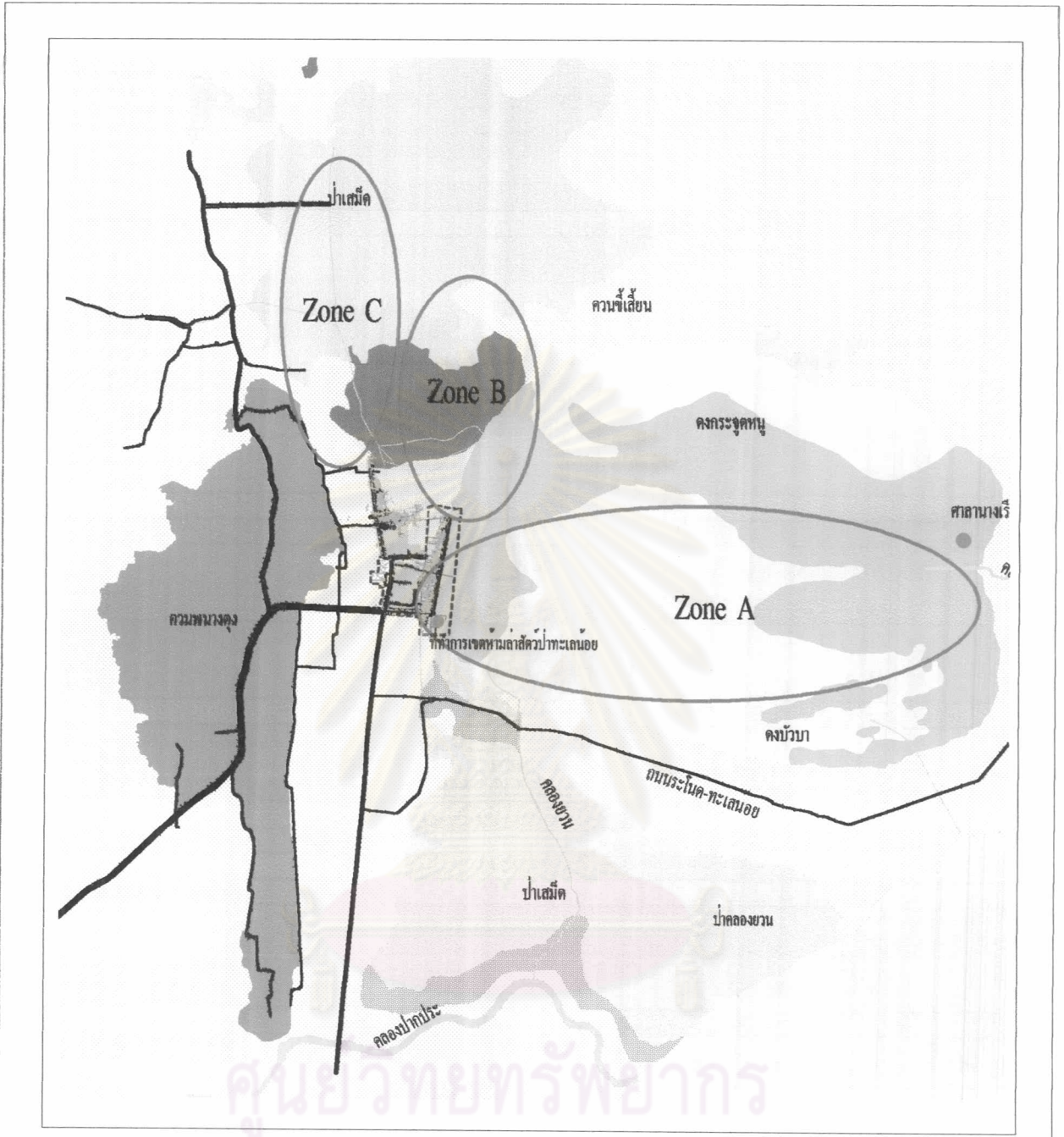
เส้นทางที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ปัจจุบันได้กำหนดไว้ 3 เส้นทางคือ (แผนที่ 4.14)

4.7.2.2 เส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป (Mass Tourism) คือ พื้นที่ A ได้แก่ วงแหวนรอบคลองนางเรียม (จากสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย - วงแหวนรอบนอก - ศาลานางเรียม) ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาศัยและวางไข่ของนกขนาดเล็ก เช่นนกอีโก้ง นกอีล้ำ นกเป็ดน้ำ และอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชน้ำนานาชนิด เช่นต้นงัก ผักตบชวา สำหรับชนิดต่างๆและบัวโดยเฉพาะบัวสาย ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ของทะเลน้อยซึ่งนักท่องเที่ยวต้องคำนึงทะเลน้อยในธรรมชาติที่สวยงาม การเดินทางท่องเที่ยวใช้เรือนำเที่ยวชมธรรมชาติ

ชาติ ดูทะเลบัวและนกที่เกาะหากินอยู่ตามต้นไม้และถ้ำภาพธรรมชาติ เรือลำหนึ่งใช้เวลาในการเที่ยวชมประมาณ 1-1.30 ชั่วโมง เส้นทางนี้นักท่องเที่ยวนิยมออกไปชมทิวทัศน์ในช่วงเวลา 06.30-10.30 น. และระหว่างเวลา 15.30-18.30 น.

3.7.2.3 เส้นทางท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ พื้นที่ B ได้แก่ วงแหวนรอบควนขี้เสี้ยน (จากสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย - ควนขี้เสี้ยนด้านนอก หรือ - คลองยวน) ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศึกษาธรรมชาติศึกษาดูนก โดยต้องขออนุญาตจากสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยก่อน พื้นที่เป็นป่าพรุน้ำท่วมถึง มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำและสัตว์เลื้อยคลาน ในพื้นที่มีจุดบริการท่องเที่ยว 1 จุด จัดทำทางเดินเท้าขนาดกว้าง 1.00 เมตร ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ไปสิ้นสุดที่ “หอบังไพร” หอดูนกที่ติดตั้งกล้องส่องนก ตามทางเดินจะได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด มีศาลาสำหรับพักผ่อนชมธรรมชาติอีก 2 จุดบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เป็นพื้นที่สงวนเพื่อการศึกษาดูนก

3.7.2.3 เส้นทางสำหรับนักวิชาการ/นักวิจัย และยังไม่เปิดสำหรับการท่องเที่ยว คือ พื้นที่ C (จากสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย - ควนขี้เสี้ยน - ควนขี้เสี้ยนด้านใน - คลองเคร็ง - ป่าพรุควนเคร็ง) เป็นเส้นทางเพื่อเข้าไปศึกษาเก็บข้อมูลในพื้นที่ดังกล่าว จะต้องได้รับอนุญาตจากหัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยก่อนเข้าศึกษาพื้นที่ ศักยภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (ป่าพรุน้ำท่วมถึง) ป่าเสม็ด เป็นแหล่งอาศัยและวางไข่ของนกน้ำขนาดใหญ่ และนกน้ำขนาดเล็ก นานาชนิด เช่น นกกาบบัว นกกระสาแดง นกยางโทนใหญ่ นกยางควาย นกยางเปียเหยี่ยวแดง นกน้ำเล็ก นกเป็ดแดง ฯลฯ และยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม ได้แก่ กระจงอกข้างลาย ท้องแดง นกเล็บสั้น นากใหญ่ขนเรียบ เสือปลา ลิงแสม ชะมดแผงหางปล้อง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูชนิดต่างๆ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก อาศัยอยู่มากมายหลายชนิด พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อมลภาวะการถูกรบกวน มีระบบนิเวศที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงจัดไว้เป็นพื้นที่สงวน ลักษณะการเดินทางใช้เรือขนาดเล็ก (4คนลำ) ในบริเวณที่น้ำท่วมถึง และเดินเท้าในกรณีที่น้ำแห้งและเป็นทีดอน ระยะเวลาที่สามารถใช้เดินทางศึกษาในช่วงเวลา 06.30-18.30 น.

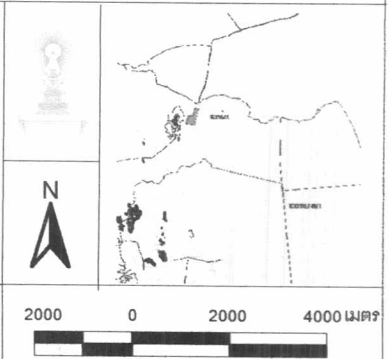

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 4.15 เส้นทางการท่องเที่ยวเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในปัจจุบัน

สัญลักษณ์ :

	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		ชุมชน		ที่ลุ่มน้ำขัง
	สะพาน คสล.		ที่โล่ง		ทะเลน้อย
	คลอง/ลำราง		นาข้าว		วัชพืชน้ำ
	ถนน		นาบัว		สวนยางพารา
	เส้นทางท่องเที่ยวทะเลน้อย		ทุ่งหญ้า		ไม้สวนผสม
			ทุ่งหญ้า-ป่าเสม็ด		นาข้าว-หมู่บ้าน
			ป่าเสม็ด		

ที่มา : วิทยากร จรัสดวง, การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง, 2544, หน้า 86.

4.7.3 สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

4.7.4.1 พื้นที่ส่วนพักผ่อน/บริการ

พื้นที่ส่วนนี้เป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มที่เข้ามาท่องเที่ยวเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ปัจจุบันมีพื้นที่ประมาณ 40 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนบริการ/พักผ่อน ด้านนอกเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ประกอบด้วยลานจอดรถแก่นักท่องเที่ยวท่าจอดเรือบริการนำเที่ยว ร้านขายของที่ระลึกของที่ระลึกจากผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนทะเลน้อย และร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มและที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อชมทัศนียภาพทะเลน้อย และพื้นที่ส่วนบริการพักผ่อนภายในเขตสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยประกอบด้วย ลานจอดรถแก่นักท่องเที่ยว ศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว ท่าเรือบริการแก่นักท่องเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเครื่องดื่มอาหารว่าง ห้องสุขา/ห้องน้ำ อาคารที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย บ้านพักเจ้าหน้าที่ บ้านพักบริการแก่นักท่องเที่ยวพักค้างคืน ศาลา สะพานเชื่อมและที่นั่งพักผ่อนสำหรับบริการแก่นักท่องเที่ยว

4.7.4.2 ที่พักแก่นักท่องเที่ยว

สำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีที่พักบริการแก่นักท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติ/ศึกษาวิถุญและศึกษาดูนก เป็นบังกะโลขนาด 2-3 ห้องนอน ทั้งหมด 7 หลัง เข้าพักได้เป็นหมู่คณะ จำนวน 40 คน และมีห้องประชุมบรรจุได้ 50 คน (ค่าบริการตามแต่จะบริจาคเพราะไม่มีนโยบายเก็บค่าที่พัก) นอกจากนี้ยังมีที่พักของเอกชนให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอีกหลายแห่ง เช่น บ้านสินยัง บ้านพรหมเงิน บ้าน ณ สวรรค์ และบ้านพักนักลงทุนต่างประเทศ (ยังไม่มีที่ตั้งชื่อโครงการ) และบริเวณใกล้เคียงมีที่พักได้แก่ โรงแรมในเมืองพัทลุง รีสอร์ทและร้านอาหารริมหาดแสนสุขลำปำ ในชุมชนทะเลน้อยมีร้านอาหารตามสั่งให้บริการบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในอัตราค่าอาหารไม่สูง

4.7.4.2 ศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยว

ปัจจุบันศูนย์บริการแก่นักท่องเที่ยวมีเพียงแห่งเดียวตั้งอยู่ในสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ประกอบด้วยเคาน์เตอร์ติดต่อสอบถาม เอกสารแนะนำการท่องเที่ยวเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากกลุ่มแม่บ้านหัตถกรรมจักสานเสื่อกระจูด นอกจากนี้ยังจำหน่ายของที่ระลึกจากเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นเสื้อยืดลวดลายนกชนิดต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีการจัดนิทรรศการแนะนำพันธุ์นกชนิดต่างๆที่อาศัยอยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

4.6.5 แผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

แผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของอบต.พนางตุงและอบต.ทะเลน้อย ประจำปี 2544 โดยให้เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีศูนย์สินค้าหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนการบริการการต้อนรับจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและนักท่องเที่ยว¹⁵

นอกจากแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว อบต.พนางตุงและอบต.ทะเลน้อยยังได้จัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยขึ้น โดยการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้เขต 2 (จังหวัดนครศรีธรรมราช) สำนักงานจังหวัดพัทลุง เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน มหาวิทยาลัยทักษิณ หอการค้า สมาคมอุตสาหกรรม ชมรมธุรกิจการท่องเที่ยว บริษัททัวร์ในจังหวัดพัทลุงและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องโดยได้เริ่มจัดส่งเสริมงานเทศกาลล่องเรือ-แลนทะเลน้อย (Amazing Thale noi) ขึ้นในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ของทุกปีโดยเริ่มครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ.2541จนถึงปัจจุบัน กิจกรรมที่มิงงานเทศกาลนี้คือ การแข่งขันกีฬาทางน้ำ การออกร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง การล่องเรือ ชมนก ชมวิถีชีวิตหมู่บ้าน หัตถกรรมพื้นเมือง กิจกรรมวิ่งมินิมาราธอนเพื่อสุขภาพ จักยานเสือภูเขา การร่วมรับประทานอาหารกลางวันในงานกะลาตินเนอร์โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดงานดังนี้คือ

- 1) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยการล่องเรือชมนก ชมบัว ชมความสวยงามของธรรมชาติ
- 2) เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญ และช่วยกันอนุรักษ์น่านน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆในทะเลน้อยให้เป็นสมบัติที่มีค่า
- 3) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชาวทะเลน้อย
- 4) เพื่อยกระดับคุณภาพของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยว นักศึกษา นักอนุรักษ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

¹⁵ องค์การบริหารส่วนตำบลพนางตุง, แผนพัฒนาตำบลพนางตุง พ.ศ.2546, หน้า 6.

การออกร้านสินค้าพื้นเมือง

การแข่งขันเรือพาย

แข่งขันจักรยานเสือภูเขา

ภาพที่ 4.11 กิจกรรมในงานเทศกาลล่องเรือ - แล่นทะเลน้อย

สรุป

จากการศึกษาสภาพทั่วไปและประวัติความเป็นมาของชุมชนทะเลน้อยตลอดจนชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาพบว่า การกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลาแบ่งเป็น 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่ก่อตั้งบริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ชุมชนบริเวณฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา และชุมชนบริเวณเกาะเมืองสงขลา โดยชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนหนึ่งบริเวณฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมายาวนานไม่ต่ำกว่าสมัยอยุธยาตอนปลาย วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกตั้งชุมชนอยู่บริเวณบ้านกลางและบ้านกล้วย แต่เนื่องจากความแห้งแล้งบวกกับภัยธรรมชาติ ทำให้ต้องย้ายชุมชนมาอยู่บริเวณที่ตั้งชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศและพื้นที่โดยรอบเป็นที่ราบเชิงเขาบริเวณควนพานางตุง ถัดมาทางตะวันออกเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำนา ส่วนพื้นที่ตั้งชุมชนเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำอยู่ติดกับทะเลน้อยซึ่งเป็นบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นในปี พ.ศ.2518 กรมป่าไม้ได้ประกาศให้ทะเลน้อยเป็นเขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่าแห่งแรกของประเทศไทย อีกทั้งในพ.ศ.2542 ได้ประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านระบบการคมนาคมขนส่งและการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 เป็นเส้นทางคมนาคมหลักที่นำผู้เดินทางมาสู่พื้นที่ชุมชน สำหรับลักษณะการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและมีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่โดยรอบที่อยู่อาศัยซึ่งกระจุกตัวหนาแน่นอยู่ในพื้นที่ริมทะเลน้อย ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใกล้เคียงมีสภาพเป็นที่ลุ่มน้ำขัง ป่าเสม็ด ทุ่งหญ้า นาข้าว สวนยางพาราและหมู่บ้านที่กระจายตามแนวถนนและพื้นที่เกษตรกรรม ถ้าพิจารณาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนทะเลน้อยพบว่า อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนคือ อาชีพประมง ทำนา และ

หัตถกรรมโดยในแต่ละครัวเรือนจะประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพโดยปัจจุบันอาชีพที่รองรับด้าน
การท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยแหล่งท่องเที่ยวเขตห้าม
ล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบแบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันได้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างครบครัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย